

Eucalyptus-szájesszencia!!
 (Osztr.-magyar szabad., kitüntetve Párisban, 1878.)
 A legésszerűbb, tartalomszámú (78% hatásos alkotórész), legelismertebb higiénikus készítmény, a száj ápolására, a rossz szag megszüntetésére, a fogak fentartására s öveszer gyanánt a torokbajok ellen; alkalmazkodási és használati utasítással **Med. Dr. Faber C. M.**, bold. Miksa császár ő felsége ndv. orvosától. 1 üvegcsevel frt 1.20. — Szétküldési raktár: Bécs, I. Bauernmarkt 3, és minden bel- és külföldi gyógyszerüzletben és illatszerekkereskedésben. 4512

1891. okt. 178. sz. 1891. okt.

BUDAPESTI SZEMLE

a M. Tud. Akadémia megbízásából szerkeszti **GYULAI PÁL.**

TARTALOM:

A török nép művelődési és állami jövője. — Vámbéry Armintól.
Az aranyvaluta behozatala Németországban. (III.) — Pisz-tóry Mórtól.
Egy francia követség keleten. (1728—1741). (II.) — Huszár Imrétől.
Jenatsch György. Regény. (III.) Meyer F. K. után, németből. — S. M.
Költemények: Enyhület. — Gyulai Páltól. — Még egy csókot. — Burns után, angolból. — Lévy Józseftől.
Megyei monographiák. — Kőrösi Józseftől.
Az orosz-francia viszonyok története. — S.-i. A.
Értesítő: Lorenz O.: Leopold von Ranke. fb. — Történeti, nép- és földrajzi könyvtár. — Szamota Istvántól. — Schu-macher H.: Aus dem modernen Ungarn. — sb. — Imre S.: A magyar nyelv és nyelvtudomány rövid története. — Singer M.: Zsidó világ. — br.

Megjelen évenként 12-szer 10 lnyvi havi füzetekben. Előfizetési ára bérmentes küldéssel egész évre 12 frt, félévre 6 frt.

Franklin-Társulat

magyar irodalmi intézet és könyvnyomda Budapesten.

Képes árjegyzék ingyen és bérmen.

Sternberg A. és Testv.
 Hangszer-Ipar
 Budapest, kerépes-út 36

Harmonikától kitűnő árjegyzék!

ARADI VÉRTANÚK ALBUMA

Szerkesztette: **VARGA OTTÓ.**

224 negyedréti lapos díszmű. 4510

Szövegét írták: Bólik G., Degré A., Irányi D., Lukácsy M., Vadnay K., Vendrei (Aschermann) és más egykoruk; továbbá: Concha Gy., Márki S., Szana T., Várdai és mások. A szöveget ZICHY M. és más művészek 40-nél több eredeti rajza díszíti és több vértanú-levél autogramm.

Ára bérmen. küldéssel: kötve 4 frt; velinen díszk. 6 frt 50 kr. Rendelhető szerkesztőnél: Budapest II. ker. Gyömgynásiban.

Hölgyek figyelmébe!

A legújabb és legkiválóbb a **Dr. Haebon-féle arztisztító kenőcs** és **bőrszépítő-szappan**, ára nagy tégely 60 kr., kisesi 35 kr., szappan 35 kr. **Dr. Haebon-féle poudre (hőlgypor)** fehér, rózsaszínű és rachel, ára 1 frt. Kapható Budapesten, **Török József** gyógyszer-tárában és az ország minden jobbhirű gyógyszerüzletében.

Legjobb és Leghíresebb

Pipere Hőlgypor

La VELOUTINE

Különleges Rizspor
 BISMUTTAL VÉDVE
CH. FAY, ILLATZERESZ,
 PARIS — 9, rue de la Paix, 9 — PARIS.

BUTOR RÉSZLETRE.

Butorokat, szőnyegeket, függönyöket kaphatnak olcsó áron minden állású szolid évi lakók, mint hivatalnokok, lelkészek, tisztek, kereskedők
 Budapest, IV., magyar-utca 1. sz. I. emelet
 d. e. 8—12 és d. n. 2—6-ig. 4500

Különös figyelemre méltó!

A hirneves Dr. FORTI-féle Sebtapasz,

mely orvosi, érlelt s fájdalomt enyhítő hatás által biztos és gyökéres gyógyulást eszközöl torokgyulladás, bőrkész barazság (Croup, Angina), különféle sérülések, harapás, szúrás, égés vagy forrás által támadt sebek-, darázs- és méhszúrás, bujassenyves és egyéb konok fekélyeknél, szűrésoknál meglepően gyors fájdalomcsillapításra. Különösen hatásos a fűtött ágazatok, gyűdészek, mázas kőlesek- és mindenemű genyvedéseknél, mirigyágnatok és gőrvélyes fekélyeknél, körömfolyás-, ujféreg-, körömméreg-, fagyágnatok- és helyi szűrésnél alkalmazhatók ugynevezett gyermeklábkánál. Tejrekedés- és a női mellnek ez által támadt gyűladsága- és megkeményedése-nél nem cseké ajánlható. Oly sebekre is, melyek a betegy-ban való hosszas fekvés által gyakran támadni szoktak, nincs hatásonabb szer, mintin s néha életvesztelyes sebek gyógyulása e sebtapasz által biztosan és meglepő gyorsan következik be.

Hőlygtapasz vagy mustarizst-horogtatások után használva, Dr. Forti sebtapasza valóságos enyhítő szer, éppen ugy piócák használata után a vérzésnek rögtön beállítására és hogy a hosszabb, gyakran vesélyes utóvérzés elkerültesse. Ezen sebtapasz tonusirásának is fellépteni antikegés a lábak és sz. ab testrészek kisebbbese ellen.

Ezen megbecsülhetetlen gyógyszer, a melynek jelesége kétségtelenül a leghitelesebb személyek bizonyítványai által már rég el van ismerve, igazolja elismeréjt hirnevet, rendkívül, még idült bajoknál is mindig csatlakoztatni kipróbált hatás által, minélgyova a szenvedő emberiség javára méltó legjobbj ajánlást érdemel.

Az elcsomagolást használati utasítással együtt: kisebb 50 kr., nagyobb 1 frt. Postán az ár előrefizetése ny utánvéttel mellett 10-20 krral több. Postán csak nagyobb csomagok küldetnek szét. Valódi minőségben kapható:

Főraktár: **Budapest: Török József** orv. gyógyszerüzletében, király-utca 12. és a legközebb itteni fővárosi semkülönbön külföldi, valamint Magyarország nagyobb városainak gyógyszerüzletében. — A készítő orvosa: **Forti László**, Budapest (Buda), I. Városháza-utca 14. sz. alatti.

A hírneves Dr. Forti-féle sebtapasz különösen hazánkban, de a külföldön is félszázad óta ismeretes. A legutóbbi időben e kípírást gyógyszerüzletünkben a **Dr. Forti-féle sebtapasz** (töveztendő össze a Forti K.-féle sebtapaszzal); mely sem színe, sem szagára nézve nem hasonlít az eredetire. Ez okból a Forti-féle sebtapasz csak akkor fogadható el a Dr. Forti-féle sebtapasz gyanánt, ha az a használati utasításon a mellékelt alak

«védjeggyel» és **FORTI László** eredeti kéjgyével s azon kívül a csomag külsején dombor nyomatú védjeggyel van ellátva. Tiszl. Budapest, 1891. október hó. **Forti László.**

VÉGHLESI

VERA FORRAS

Hazánk legtisztább, legolcsóbb és legjobb szén-savdús, égvényes savanyúvize, Véghles-Szalattán, Zólyomm. mindig friss töltésben kapható a budapesti főraktárban: **Erzsébet-körút 56. szám alatt**, továbbá filiszterüzletekben és vendéglőkben! Telefon összeköttetés. Számos raktár a vidéken.

41. SZÁM. 1891. BUDAPEST, OKTÓBER 11. XXXVIII. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: **VASÁRNAPI UJSÁG** egész évre 12 frt. POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt fél évre — 6 • Csupán a **VASÁRNAPI UJSÁG** egész évre 8 frt. félévre — 4 • Csupán a **POLITIKAI UJDONSÁGOK** egész évre 6 frt. félévre — 3 • Külföldi előfizetésekre a postaiag meghatározotti viteldi is csatolandó.

I. KÁROLY, WÜRTEMBERGI KIRÁLY.

1823—1891.

E hó 6-án hunyt el I. Károly, Württemberg királya, éveken át tartott betegeskedés után, életének 68-ik, uralkodásának 27-ik évében. Azok közé az uralkodók közé tartozott, kiknek nevét nem véssik a történelem lapjaira fényes hadi tettek, sem politikai nagy kezdeményezések; de a kik a maguk uralkodói dícsőségét inkább népük boldogításában keresik s beírke vele, ha az szeretettel és áldva említi nevüket. Württemberg a nagy német birodalom anyagi és szellemi műveltségre legkiválóbb országainak egyike; iskolái, a népiskolától föl az egyetemig, még Németországban is mintaszámba mennek; a földművelés fejlettsége páratlan, úgy, hogy az ország egyetlen kertnek mondható; ipara, kereskedése virágzó; a művészetek, a tudományok magas fokon állanak, s a württembergi nép jóllétének alig van párja egyebütt.

És ezt a kis Württemberg, népének jórahalóságá mellett, főként I. Vilmos király, I. Károly atya csaknem félszázadig tartó bölcs uralkodásának köszönheti, ki országát fölvirágoztatta s kinek fia és utódja, a most elhunyt király, örök halára kötelezte népét már azzal is, hogy nem hanyagolta el atya örökét, hanem minden igyekezetét arra fordította, hogy azt gyarapítsa. I. Károly király 1823-ban márczius 6-dikán Stuttgartban, atyjának Paulina württembergi hercegnővel, unokahúgával, kötött harmadik házasságából született. Születését annál nagyobb örömmel üdvözölte az ország, mert Vilmos királynak első két házasságából nem volt gyermeke s így az ő világra jötte fölmentette az országot a trónutódlás nehéz kérdésének megoldásával járó gondoktól. «Egész törekvésem oda lesz irányozva, — mondá Vilmos király a nála ekkor tisztelegő rendeknek, — hogy beleoltsam az újszülöttbe azt a szilárdságot és bátorságot, mely szükséges ahhoz, hogy az ural-

kodó csupán hazája jóllétét tekintse minden cselekedete rugójának.» A királyi atya udvaránál, ennek s anyjának felügyelete s egy nevelő s két oktató vezetése alatt nyerte első nevelését. Ez utóbbiak kísérték el serdülő korában Berlinbe, Angliába és Skóciába tett tanulmány utjain, melyekről visszatérve a thübingai híres egyetem hallgatója lett. Atya katonát szeretett volna nevelni belőle, de ennek ellentmondott a királyi sajátos jelme, ki már gyermekkorában sem szerette a testi gyakorlatokat, de annál inkább rajongott a természetért, kedvelte a zenét és más művészeteket. Magányt kereső, visszavonult természete mellett rendkívül jó szívű és ragaszkodó volt s e tulajdonával, mely egész életén át elkísérte, utóbb gyakran vissza is éltek kegyére érdemetlen kalandorok. Olaszországi utjában, Sziciliában látta meg először Olga nagyhercegnőt, a hatalmas Miklós orosz cszárnak akkor éppen szintén ott utazó leányát, kit «kora legszebb hercegnőjének» tartottak. Beleszeretett, Szent-Pétervárra ment, megkérte kezét s 1846 május 13-án oltárhoz vezette, így újítván meg azt a rokoni összeköttetést, mely a pétervári és stuttgarti udvarok között már előbb is fennállt. 1864 június 25-én halt meg Vilmos király. Károly már 41 éves volt, midőn atya trónját elfoglalta. Uralkodását azon kezdte, hogy új erőket fristítette föl kormányát, a mire nagy szükség is volt a német államok e forrongási napjaiban. A schleswig-holsteini hadjárat után mind égetőbbé vált a német birodalmi két vezérő állam, Ausztria és Poroszország közti viszony rendezése. Ez utóbbi hatalmas nyomással dolgozott az általa megalkotott és kibővített német vámegelet megszilárdításán s Württemberg is hozzá csatlakozott. De midőn a két hatalom között kenyértörésre került a dolog, Württemberg, hagyományához híven, Ausztriához állt s az 1866-iki háboruban ennek sorában osztozott. A württembergi hadak augusztus 13-án Tauber-bischofsheim mellett vívott ütközetben legyőzettek, s Károly királynak Poroszországgal békét kellett kötnie, melynek értelmében vele titkos véd- és daczszövetségre lépett. A királyra ez súlyos csapás volt; be kellett látnia, hogy a megalakult éjszaki Bund nemsokára Dél-Németországot is magához csatolja. És csakugyan katonai dolgokban Württemberg elvesztette önállóságát s a Varnbüler-kormány minden igyekezte mellett sem lehetett többé szó külön württembergi külpolitikáról sem. Midőn aztán 1870-ben, a Franciaország elleni háború kitérősekor, nem maradt egyéb választása, mint vagy Poroszországgal kötni

I. KÁROLY, WÜRTEMBERGI KIRÁLYA.

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapesten megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

WALLENSTEIN HORVÁT KARABÉLYOSAI

1623—1626.

LEVÉLTÁRI KUTATÁSOK ALAPJÁN

Irta
Dr. BALLAGI ALADÁR.

Ára füzve 2 forint.

DURUY VICTOR VILÁGTÖRTÉNELEM.

Átdolgozta és Magyarország történetével bővítette
Dr. BALLAGI ALADÁR.

Ára vászonkötésben 3 frt.

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapesten megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

A MAGYAR NYOMDÁSZAT TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE. 1472—1877.

Irta
Dr. BALLAGI ALADÁR.

Ára füzve 1 frt 40 kr.

A MAGYAR KIR. TESTÖRSÉG TÖRTÉNETE

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL IRODALMI MŰKÖDÉSÉRE.

Irta
Dr. BALLAGI ALADÁR.

Második változatlan kiadás. Ára füzve 2 forint.

össze sorsát, vagy dacolni vele: Károly király az előbbi választá s nem vonakodott csapatait porosz vezetés alá bocsátani s így a bajor királyhoz hasonlóan, Németország egyesítésére a határozott nagy lépést megtenni.

A württembergiek vitézül harcoltak a francia csatatereteken és Champignynél különösen kitűntek magukat. Württemberg 1871 január 1-én mint szövetségi tag belépett a porosz király alatt alakult új német birodalomba, s a király február 24-én, a császárság kikiáltása után, Versaillesba ment, hogy személyesen is belenyugvását adja a dolgok új rendébe, s hogy Páris alatt táborozó csapatait meglátogassa.

Károly király ettől kezdve kizárólag országa belügyeire fordította uralkodói gondjait. Terjedelmes vasúthálózatot létesített, mely más közlekedési eszközökkel kombinációban alig remélt kifejlésre jutott. Nagyszerű vízlecsapolási művekkel az ország jelentékeny részét tette virágzóvá. A székváros emelése csakhamar a földművelésre és iparra is termékenyítőnek bizonyult, s a leginkább földműveléssel és szőlőtermeléssel foglalkozó országban föllendült a nagyipar és a kereskedelem. Tárlatok, kiállítások segítettek lábra a mű- és kézműipart; a népoktatási reform erős kézzel vitetett keresztül, a néptanítók helyzete javítottatott s a stuttgarti műegyetem kibővítése és jeles erők odaszerveződése által a legjelentékenyebbek egyike lett Németországban. E mellett megalakult a külön építészeti ipariskola és továbbképző intézet, melyek után általános műveltség és szakismeretek vitettek be oly körökbe, melyek annak előtte meglehetősen el voltak rekesztve tőlük. A thübingai egyetem 400 éves fennállásának 1877-ben tartott jubileumán nagyobb körben is megmutatta, mily magas fokán áll a tudományoknak minden fakultása, s hogy hallgatói száma évről-évre növekszik. A székvárost szép, új épületek, különösen közhasznú intézetek palotaszzerű épületei teszik díszessé, s műemlékekben az előtt szegényes terei szoborművekkel és építési műtárgyakkal, melyeknek nagy részét a király magánpénztárából rendelte meg, lőnek megnepesítve, megszerezvén Stuttgartnak a «német Florenz» nevet. S nem szabad említetlenül hagyni az emberszeretet és könyörületesség intézeteit, melyek alig részeseinek másuttal oly fejedelmi támogatásban, mint Württembergben.

De a kormányzatnak abban a szűk körben is, mely Württemberg számára megmaradt, sok történet az elhunyt király alatt. A választási törvény, az igazságügy, a közigazgatás szabadelvi változásokon ment keresztül, s a törvényhozás megszüntetése azokat a nyűgöket, melyekben a sajtó és az egyesületi jog 1855 óta szenvedett. A felekezeti közti türelem elvei minden téren érvénybe léptek, s ez országban e tekintetben akkor is nyugalom honolt, mikor Németország többi részét vallási villongások háborgatták.

Nem csoda, ha a nép szerette királyát. A stuttgarti királyi palota kertjében látható egy szép szobor. «Eberhard im Barte» a neve s egy pásztor ölében alvó királyt mutat. Ez a szobor hű kifejezője annak a viszonyoknak, melyben Württemberg most elhunyt király, de már az atyja is, népével állt.

A WÜRTEMBERGI KIRÁLY ÉS A MAGYAR WÜRTEMBERG-HUSZÁROK.

Közülünk vajmi kevesen tudják, hogy a magyar nemzet a most elhalt I. Károly württembergi királyban egy őszinte, jó és hű barátot vesztett.

Ezen érzelmeit nem pusztá szavakban, hanem tettekben és oly időben tüntette ki, midőn az annyira felmagasztalt rokonszeny, melylyel

Európa a magyar ügyet 1849-ben kísérte, úgy szólván sehol sem nyilvánult, legkevésbé pedig oly fejedelmi családoknál, melyek összeköttetésükkel fogva, inkább ellenségeink sorába tartoztak.

Az 1848/49-iki szabadságharc dicső emlékü lovacsapatai közt első helyen a *Vilmos württembergi király* nevét viselő 6. számú huszárezred állott. A «Württembergek» hős tetteiről annak idején újszólván minden nagyobb csata jelentései hirt adtak és az ezred a világi gyásznapi vitézül helyt állott.

A szabadságharc előtt az ezred Galicziában állomásozott és azon csapatok közé tartozott, melyeknek a hazába való visszahívását V. Ferdinánd király az alkotmányos élet első heteiben elrendelte.

Meglehet, sőt nagyon valószínű, hogy kéz alatt Bécsből a lembergi hadparancsnoksághoz egészen ellenkező értelemű utasítások küldtek, mert bár *Hammerstein* katonai parancsnok különféle ürügyek alatt az ezrednek Magyarországra való kivonulását mindaddig hátráltatta, míg Jellasics bán betörése a dolgok valódi állását ki nem tüntette.

Az ezred parancsnoka *báró Parrot*, kéz alatt a tisztikar idegen elemeit nyerte meg a bécsi urak számára, s így Mészáros Lázár hadügyminiszter ismételt parancsai figyelmen kívül hagyattak.

Ámde az ezred legénysége, Felső-Magyarországból Tarnopolon átutazó kereskedők által megtudván, hogy a haza veszélyben forog, olyan hangulatot mutatott, mely nagyon közel állt az engedelmesség megtagadásához.

Ez ellen a botozást, utóbb pedig három esetben a haditörvényszék teljes szigorát, vagyis a golyót alkalmazták, minek az lett a vége, hogy a határszélekhez közelebb állomásozó századokból egyes részek, utóbb osztályok teljes felszerelésben, lovaikkal megszökövén, Magyarországra jutottak. Midőn aztán a gyakorló térről tisztjeivel egy egész osztály is eltűnt, Hammerstein bárónak Bécsbe tett följelentése nyomán az ezred többi részei hazaküldtek, mert attól kellett tartani, hogy a Galicziában állomásozó olasz katonaság hasonló eljárást fog követni.

Az ezred zömét *Répassy Mihály* őrnagy vezette hazájába, ki utóbb mint tábornok Szegeden, néhány héttel a világi kapituláció előtt meghalt.

Fiath Pompejus az első huszártiszt, ki 1848-ban Szent-Tamásnál elesett, szintén a Württemberg-ezredben szolgált és a nemzet ügyéhez pártolt első huszár csapatot is ő vezette haza. Az ezredből egy osztály Komáromba, a helyőrség soraiba jutott és Klapka hősies kirohanását, 1849 augusztus 18-án leginkább a Württemberg-huszárok vitték dűlőre.

A vár feladása után *Parrot*, akkor már tábornok, a huszárság aréale előtt elvágolván, arra szólította fel a württembergeket, hogy álljanak ismét a régi gazda szolgálatába. A felhívásra egyetlen egy ember sem mozdult meg a sorokban, míg végre *Parrot* ismételt szavaira, *Biró Gergely* őrmester *bajtársai* nevében *alássa megköszönte a méltóságos őbester úr jó indulatát, de kijelentette, hogy azok után, a mik történtek, jó szívevel a nélkül sem tudnának odaát szolgálni s így jobb lesz, hogy ha haza mennek.*

Biró Gergely őrmester mellén még akkor is a Vilmos württembergi királytól és ezredtulajdonostól kapott emlékérmét viselvén, *Parrot* megjegyezte, hogy ő felsége az *Inhaber* (ezred tulajdonos) is szívesen venné a dolgot. Erre sem mozdult senki.

Néhány héttel a komáromi kapituláció után a stuttgarti királyi palota előtt három idegen kinézésű ember tört németességgel azt tudakolta

az ácsorgó öröktől, hogy hát hol lehetne ő felségével, Vilmos, württembergi királylyal beszélni. Midőn értésükre adatott, hogy ilyesmi nem megy oly könnyen, egy épen a palotából kimenő tiszthez fordultak és kérésüket feszes katonai tartással újra elmondták. A fiatal tiszt, kinek *Biró Gergely* elmondta baját, *Károly trónörökös volt.* A három huszár még álmában sem hitte volna, hogy ők ily megtiszteltetésben fognak részesülni. Néhány napig a testőrlaktanyában tartották őket, azután a trónörökös atyja nevében mindhármukat gazdagon megajándékozván, arra intette őket, hogy ne bujdoskoljanak ők külföldön, hol, mint mondák, katonai szolgálatot akartak keresni, hanem menjenek vissza hazájukba. Nehogy otthon valami bajuk legyen, a herczeg megígérte, hogy e részben az *ezred tulajdonosa* intézkedni fog.

Biró Gergely és *bajtársai* a jó tanácsot megfogadva, haza is mentek és a jó ezredtulajdonos nagylelkűségét mindenütt eldicserétek.

A 6-ik huszárezred mai napig is Károly württembergi király nevét viseli. A most elhalt király maga mindig érdeklődött az ezred iránt és megkívánta, hogy a mindenkori ezredparancsnok legalább egyszer egy esztendőben őt Stuttgartban meglátogassa. Egy ilyen alkalommal *Kodolitsch Alfonz* ezredestől, ki több évig volt az ezred parancsnoka azt kérdezte, vajjon olyanok-e most is a württembergek, mint a milyenek 1849-ben voltak? . . .

Egy volt Württemberg-huszár.

DAL A DALRÓL.

Részlet egy ilyen című hosszabb költeményből.

Mesék tündére száz, csodás alakban,
Az vagy te dal! Itt a leányka ajkán
Most fakadó, bimbózó szerelem;
Amott örök bűt sűrű sziveken,
Az elhaló, legutolsó sohaj tán.

Most templomok fölséges boltozatját
Csapdossa szárnyad, szent szolozma-képen,
Majd munkazajjal váltasz egy tanyát,
Vagy zörgeted a csárdák ablakát,
S jársz andalogni, puszták közepében!

Most kis tilinkó méla hangja vagy csak,
Sövény-kerítés jászmin bokra mellett,
S merengve míg hallgat a lány belül:
Patyolat ágyán könyökére dől,
Míg álmodik rajtad csókot, szerelmet

Majd büszke szózat, harcok viharában,
Egyszerre zuggva ezrek ajakáról,
Keményre edzed a kardot, szívet,
A zászlót győzelemre úgy viszed,
S zöngesz apothéozist — a halálról!

SZABOLCSKA MIHÁLY.

* Mutatványul szerzőnek sajtó alatt levő kötetéből.

HANGVERSENY A CSÁRDÁBAN.

Színészhistoria.

Irtó Zöldi Márton.

Abban az időben történt, mikor még a csárda nem csak a külföldi kiállításokon szerepelt mint etnográfiai különösség, hanem a pusztákon mint érdekes valóság létezett. Mikor még a költőket dalra lelkesítette s a végtelben nyúló alföldi országutak mentén oázisokként tűnt föl szelrönggáta nádfeleleivel, düledező kocsiszíneivel, és nyirkógó kutágasaival.

Ma már a csárdaszaga sunyi alakjával csak egy-egy megszorult népszínműíró foglalkozik, a «zordon valóság» vagy szabatosabban szólva: a tömördek vicinális vaspálya, meg államosított regálé kirántották alóla a gyékényt; — proletár lett, ki az előtt kulturális tényező volt, s dupla

krétájával (mely a kettős könyvitelt pótolta) konkurrenzia által nem szabályozott áron mérte rabvallat borát.

A híres *csorvási* csárda az ötvenes években élte virágzásának zajos korszakát. Maradandó nevet vivott ki magának a betyár-romantikában az által, hogy *Babaj Gyurkát*, a sokáig rettegett haramiafőnököt, küszöbén terítette le *Novák* szarvasi csendbiztos. Egyébként szakasztottan olyan volt, mint a többi alföldi csárda, s így elégésenek tartom megjegyezni, hogy idomtalan arkhitektonikájával a Békés-Csabáról Orosházára vezető országúton terpeszkedett el.

Az 1855-iki év egyik forró augusztusi napján az említett országúton öt fuvaroszekér döcögött, sűrű ostopattogások között, különös alaku ládákkal megterhelve, melyek között széna ülések menteg harmincz férfi és nő foglalt helyet, nem is említve azt a négy-öt gyermeket, kik ölből ölle vándoroltak, egy kis kényelem után epekedve. A festői csoport kiléte iránt az egyik szekér tetején elhelyezett sugó-födél mi kétséget sem hagyott fel, első tekintetre föl lehetett ösmerni, hogy vándorszínészársaság utazik. A poroszkáló lovaknak súlyosan kellett tapasztalniok, hogy a világot jelentő deszkák s az azokat ékesítő festett zászlomeműek nemcsak fontos művészi becsesek bírnak, de fizikailag is igen nyomósak: erőlködésük következtében a hámsztráng úgy megfeszült, mint valami terhes hajó kötele.

Az utazó karaván *Havi* színtársulata volt, mely Szegedről jövet, Gyulára igyekezett. Az első kocsin a társulat primadonnái ültek, csak egy férfi volt közöttük: az öreg *Berzsenyi*, kinek csizmás lábszárai körül két műzsacemete lábatlankodott, hogy jó ülőhelyet szorítson magának.

Az öreg komikus rezignációval túrté az alkalmatlankodást s csak fogai között sziszegett, mikor a kis nyugtalanok érzékeny tyúkszeméit tiporták meg.

— *Ín* nem is tudom, — mondá a szemben ülő drámai anyához fordulva, — hogy mi szükség van a színészeknek gyermekekre?

— Igaza van, *Berzsenyi* bácsi, nagyon el lehetnének nélkülök.

— Teszem, így utazás közben, úgy veszik ki magukat, mintha egy huszárszázad után néhány csikó nyargalászna.

A drámai anya bágyadtan mosolygott az elmésség fölött; ő volt a két szösze leánynak drámai sorsu anyja.

— Gyertek ide az ölembe, hagyjátok békében *Berzsenyi* bácsit.

— De, mama, itt sokkal jobb hely van.

— Csak hagyja őket, — mondá *Berzsenyi*, — kerestapjuk vagyok, egyébbel úgy sem tudok örömlükre lenni, hadd tapossanak meg, ha kedvüket lelik benne.

E pillanatban a kocsi hátra fordul, s a megfordított ostornyéllal, az országot felé fordulva így szól:

— Ahun fehérlik a csorvási csárda, la!

A jelzett irányban csakugyan látható volt valami napfényben ragyogó fehérség, körülbelül akkorának látszott, mint egy battiszt zsebkendő.

— Ugy-e, nemsokára ott leszünk? — tudakolák a nők nyugtalan hangon.

— Mire a nap lekonyul, utolérjük, — mondá a fuvaros kitűnő flegmával.

— Kapunk-e ott kávé? kérdé egyik gyermek.

— Bajjal, kisaszonykám, hanem zsöndieze az kerül.

— Mi az?

— Fájín étel, — magyarázza a fuvaros, — juhtejből való.

Azzal nagyot esördítve a rudas hátára, kényelmes tempóval megforgatta cseresep pipájának

tartalmát, miközben a pernyét nagy óvatossággal fuja ki a dohány közül tenyerén.

Ugy esteli hét óra lehetett, mire az öt szekér a csárda elé döcögött. Mindnyájan siettek leugrálni, hogy elgémberedett tagjaikat mielőbb kinyújthassák.

— No hála Istennek! — kiáltá *Rajz János* jó kedvvel, — ha még egy negyed óráig a kocsin maradok, tengeri betegséget kapok.

— Nem olyan rossz nyavalya az, — mondá a sugó, — rummal gyógyítják.

Az igazgató a csárdás gazdához sietett, ki hűledeve nézte a tornácot előzől vendégeket.

A két férfi között hamarosan a következő párbeszéd fejlődött ki.

— No gazd'uram, nagy etetést tartunk, hajnalg itt rostokolunk.

— Elférnek az ivóban, meg a leveles színben.

— Igen ám, de valami harapni való is kellene.

— Majd kerül az is. Hány cseléddel van az úr?

— Vagyunk vagy harmincz egynehányan.

— Tyűh! — mondá csárdás, füle tövét varkara — nem tudom lesz-e annyifakanál a háznál.

— Aztán, mi kanalazni valót tudna adni?

— Van néhány bürgém a gyepen, az anyuk mindjárt előszedi a nagy bográcsot, egy-kettő — meglesz a pörkölt. Csak győzzék enni.

— Azon ne búsuljon; az árán se veszünk össze.

A társulat nagy megnyugvással vette tudomásul, hogy birka-pörkölt lesz a vacsora s elhatározták, hogy a szabadban, a kukoriczás végiben költik el a tanyai delikateszt.

Néhányan az országutat szegélyő jegenyék hűsége húzódtak, hogy ott várják meg a vacsorát. Ezek közt volt a kis *Körösy*, ki arról volt nevezetes, hogy minden este más szerepszakmában lépett föl és színlapokkal be tudta igazolni, hogy a «*Peleskei nótárius*»-ban minden férfi és nő szerepet sorba játszott, a *géczi* boszorkánytól az utolsó vasanémétig.

— Nini, — mondá az országúton távol emelkedő porfellegre mutatva, — egy terhes kocsi látok amott.

— Hát aztán?

— Nézzetek csak oda, tetején sugó-födél van.

— Az ám, olyas forma.

— Gyertek, menjünk elébe, a fejemet tesszem rá, hogy egy másik színtársulat is utazik erre.

E hirre a csoport egy pillanat alatt talpon állott, s csaknem szaladva igyekeztek a lassan döcögő kocsi elé. *Körösy* nem csaldótt s néhány perc múlva már javában fraternalizáltak a kocsi ülő kollegákkal, kiktől megtudták, hogy *Fekete* színtársulata van indulóban Orosházáról Békésre, ők a díszletes szekéren előre jöttek, a többiek egy óra múlva szintén itt lesznek.

Körösy lélekszakadva rohant vissza a csárdához, hogy ez érdekes hírt a társulattal tudassa. Nagy mozgás keletkezett szavaira a színészek között, a kellemes meglepetés őszinte derüje sugárzott le a markirozott, borotvált arcokról. Tudnunk kell ugyanis, hogy két színtársulatnak ily véletlen összetalálkozása a legnagyobb ritkaságok közé tartozik, mert a vidéki színigazgató taktikája mindig abban kulminál, hogy oly helyekre vezesse csapatát, a hol nincs másik színtársulat.

Elhatározták, hogy ott marasztják érkező társaikat, s a mennyire a csárda körülményeitől telik, fényesen megvendégelik.

— Mi jöttünk előbb, mi vagyunk a házizgazdák, — mondá az egykor híres szépségű *Biróné*, a drámai anyák ünnepes hangján.

Ettől fogva mindenki azon igyekezett, hogy a csárdás gazdától valami lehetetlen kérjen. Az atyafi, mint mondá, még ilyen «tuss»-ban soha sem volt, de azért akárhogy forgatta az esztét, túrós csuszánál egyébbel nem tudta megtódtani a menüt.

Egy óra múlva a két színtársulat benső meghatottsággal és kellő színpadias emfázissal üdvözölte egymást a csorvási csárda előtt. A konvencionális bemutatásokat teljesen mellőzték, csak a szerepszakmákat tudakolták egymástól.

— Ön nemde szerelmes színész.

— Igen, s ön?

— Én «széles gavallér» vagyok, ámbar «naturburs»-okat is játszom.

— Ne is mondja, nagysád, látom, hogy drámai szende.

— Csak voltam, most komika vagyok.

— Hitemre, még naivákat is játszhatna.

— Ah, vöm, az igazgató, nem így gondolkozik.

— No igen, mert az emberek előítéletek az anyósok iránt. Egyébkint, higgye el . . .

— Köszönöm. Ön derék ember, fogadni mernek, hogy hős szerelmes.

— Sugó vagyok, asszonyom.

Különösen érdekes volt a két híres énekes: *Mezei Vilmos* és *Szép József* találkozása, kik csak hírből ösmerték egymást. Harmincz éven át gyönyörködött a két baritonista hangjában a vidéki közönség s mind a kettő akkor állott művészeze zenitjén, mikor a csorvási csárdában találkoztak. Később a nemzeti színháznak is tagjai voltak.

A tüneményes hangú riválisok az első pillanatban jó barátok lettek s készséggel engedtek igazgatójuk ama kérésének, hogy vacsora után egyet-mást énekeljenek.

A színészek nagy érdeklődéssel néztek e dalnokverseny elé, s a dalnokok, hogy a hatáshól mi se veszszen el, hamarosan előszedtek a ruhatári szabóval csikós-öltözötüket s az ivóban átöltöztek. Úgy léptek a színész-publikum elé borjuszájú ingben, lobogós gatyában, csikósüveggel és rézfokossal.

Először az akkoriban híres duettet: «Fogd fel pajtás a vasvesszőt» énekeltek, majd sorjában betyár nótákra és bordalokra gyűjtöttak rá. *Berzsenyi* előszedte klarinétját s zenei kíséretet rögtönzött. A fuvarosok a szekér-oldalokon fültek oly áhitattal, mintha megbüvölt Wagneristák volnának; a csárdaszaga, ki családostul a tornácra vonult, a szép, dalos hangok hallatára egészen nyitva fejeztette harcásabjusszal árnyalt száját s oly lelki gyönyörűséggel hordozta az öblös torkú kancsókat, mint a kinek semmi szándéka sincs azok tartalmát számon kérni. A jó ember le is tagadta felé a számadásnál.

A hangverseny pedig egyre folyt, nemsokára a nők is részt követeltek maguknak; a szép *Fekete* nézést koloraturája bűvösen regett a pusztai levegő hullámain. De a kórus sem maradt télen, s mihelyt apropos kínálkozott, minden vezényező nélkül oly lelkesedéssel vágott közbe, hogy gyönyörűség volt hallgatni.

Mezei épen «*Ernáni*»-ból énekelte a király híres áriáját:

«Majd meglátjuk, vakmerő vén,
Fogsz-e nékem ellentállni . . .?»

mikor a sűrű kukoriczából négy paraszt formájú alak bontakozott ki, kik nagy emberség-tudással süvegették meg a színészeket és szerényen a leveles színben húzódtak publikumnak. Az senkinek sem tűnt föl, hogy a csárdás mily válogatott előkezenységgel szolgálta ki a parasztokat. Volt közöttük egy szép magas legény, kinek lábszáraihoz szürke posztós, pitykés rájt-huzli simult. Ez, csillogó szeméből ítélve, nagy

lelkesséssel hallgatta az egymást sűrűn követő énekszámokat s elragadtatásának a maga módja szerint azzal adott kifejezést, hogy a csárdás gazdával egy hordó bort gurított az udvarra, hol sajátkezüleg csapra ütötte.

— Ha meg nem sértem az urakat, — mondá könnyed kalapemlittel, — kóstolják meg, a mit az Isten adott.

A színészeknek roppantul tetszett az a közöjük cseppent puszta meczénás s a világért sem utasították volna vissza a szíves kínálást. Kellemesen legyezgette művészhiúságokat, hogy ime még itt is hódítanak.

Sőt *Berzsenyi* bácsi, hogy egy kis tréfával fűszerezze a jelenetet, klárinétjával a hóna alatt hozzája somfordált s töröl-metszett cigánydiaktussal így szólította meg:

— Instálom alássan, elfújnam a nótáját, ha megmondaná, hogy melyik ázs?

— No, ha elfújja, — válaszolt a rajthuzlis, — egy marék huszast szórok a kalapjába.

— Elfujom egy árva lázsiásért is, instálom alássan, — szerénykedett *Berzsenyi* hét-rét görbülve.

A sugár növésű legény főlegyenesedett s halk hangon dudolni kezdett egy melódia-szegény népdalt, melynek szövege így hangzott:

Hallja-e kend Sára,
Van-e káposztája?
Vagyon bizony Bogár Imre,
A kelmed számára.

Berzsenyi ugyan soha se hallotta ezt a nótát, mely se zeni átírásban, se a színpadon nem létezett, hanem elég volt egyszer hallania, hogy azon iziben elfújja, sőt még egy néhány cigányos sallanggal meg is tódítsa.

De azért a huszásokból mi sem lett, mert a klárinét sivalkodó hangjába egyszerre csak éles ostorsattanás vegyül, mire a négy éjjeli vendég hihetetlen gyorsasággal fölgruk s a kukoriczása veti magát.

A színészek még magukhoz sem tértek ámulatukból, midőn figyelmüket távoli lódobogás nesze vonta magára. Nehány pillanat múlva egy csendbiztos és hat pandurt láttak a holdvilágánál a csárda előtt elvágatni.

— Ugy-e ezek betyárok voltak? — kérdezték uniszónó a csárdástól.

— Bizonyos, olyasféle szerzet.

E pillanatban lövések hangja hallatszott.

— Ur Isten! most ezeket agyonlövik! — sikongtak a megrémült nők.

— Nem kell azokat félteni, könnyebben mozognak, mint a perzekutorok; jobb lovuk van.

A tapasztalatokban jeles férfi jól eltalálta: a betyárok szerencsésen megmenekültek.

— Annál jobb, — mondá *Rajz Jancsi*, midőn a pandurokat a komiszárussal visszajönni látta, — legalább nem kellett fogukkal a hangversenyt megfizetni. Az igen magas entrée lett volna, akármily szépen énekel is *Mezei Vilmos* barátom.

A csendbiztos roppantul megörült, hogy ily pompás társaságban pihenheti ki a hajsza fura-dalmait. A színészek java részt ismerősei voltak, s ő vidáman koczingatott velük egész hajnal hasadtáig. A színészek különösen abban a körülményben találtak sok mulatságot, hogy a csendbiztos és a pandurok a betyár hordójának tartalmát fogyasztják. El is énekeltek neki a frissiben tanult betyárnótát, sőt ő maga is rázendített kegyetlenül karcos basszusával.

A színészek mosolyogva hallgatták s *Feketéné* ilyen őszinte kritikát hallott:

— De már ezt szebben énekelte az imént a betyár.

— Hja, — mondá *Szép József*, — csendbiztos-

ból nem is válik olyan operai hős, mint *Ernáni*, *Zampa*, *Fra Diavolo*.

Ezt a muzsikális igazságot a csendbiztos is kénytelen volt helyben hagyni.

GÖRGEI ÉS VEZÉRKARA.

Than Mór egykorú festménye.

Than Mór jeles festőnk, ki az 1849-ki szabadságharc alatt *Görgei* főhadiszállásán szolgált, a juliusi harcok után a fővezért katonai kíséretének és vezérkarának nagyobb részével egy csoportképen lefestette, a mely kép gróf *Károlyi*

Psotta, táborvezér, ezredes.
Gróf Stahremberg István.
Dufour, ezredes.
Steiner, ezredes.
Bayer, ezredes, vezérkari főnök.
Horváth János, Tomsich István, ezredes.
Czillich Ede, ezredes.
Gróf Csáky G., parancsnoktábornok.
Duka Tivadar, ezredes, parancsnoktábornok.
Hunyady, ezredes.
Kempelen Károly, hadsegéd.
Baniak Lajos, ezredes.
Gróf Armin, ezredes.
Molnár, ezredes, hadsegéd.
Gr. Tölgel, ezredes, tábornok.
Orszovany Károly, táborvezér, gróf Batthyány László.
Gróf Esterházy I., gróf Schömlberg János, ezredes.
Koch, főparancsnok.
Gróf Komlós, parancsnoktábornok.
Gróf Szunyog Lajos, ezredes.
Hódy, kapitány.

GÖRGEI VEZÉRKARI ÉS KATONAI KISÉRETE.

Than Mór 1849-iki festménye.

Sándor tulajdona és jelenleg a szabadságharc emlékei kiállításán látható.

A csoport közepén tizenhét markos, híres pejlóván a fővezért, *Görgei Arthur* látjuk, kinek fején július 2-án egy gránátszilánk nehéz sebet ejtett, a miért tollas kalapja helyett lenyúló fehér sebkötőt viselt.

Mögötte *Beniczky Lajos* ezredes, a losonezi hős, és *Kászonyi*, a Ferdinánd-huszárok vitéz ezredese és hadtestparancsnok. Mellette a francia *Proteaux* ezredes, ki még az I. Napoleon háborúiban részt vett, és a fővezér bátyja, *Görgei Armin* ezredes, a felső-magyarországi száguldozó hadtest híres parancsnoka. Az ősz főhadsegéd, *Molnár Nándor* ezredes mellett gróf *Leiningen Károly* tábornok, dr. *Orszovany* táborvezér, továbbá gróf *Esterházy I.* és gróf *Schmidegg János* huszárszázados parancsnoktábornok. *Koch* főparancsnoktábornok mellett

Horváth János, a Miklós huszárok ezredesét, és *Czillich Ede* ezredes hadtestparancsnokot látjuk. Ez utóbbi azon időben dicsősége fénypontján állott és a vágynali harcok alkalmával a sereg ünnepeit hősei közé tartozott.

Legszelűl *Psotta Mór* ezredes, a tüzéség szervezője és parancsnoka, továbbá *Dufour* és *Steiner* Hannover-huszárezredbeli kapitányok és gróf *Stahremberg István* százados, ki annak idejében mint közember lépett a honvédségbe.

A felsorolt tisztek arcképei híven el vannak találva s habár a kép hevenyen készült, az illetőkre mindazok könnyen ráismernek, kik akkoriban a főhadiszálláson megfordultak vagy pedig ott tényleg szolgáltak.

gróf *Kornis*, báró *Sennyei Lajos* és *Hódy* százados parancsnoktábornok.

Leiningen tábornok előtt a korán elhunyt gróf *Batthyány László* kapitány. Görgeitől jobbra délcéleg szürke paripáján *Kempelen Károly*, Vilmos-huszár-ezredbeli százados, a fővezér kedvenc hadsegéde, ki az 50-es években Romániában hunyt el; *Duka Tivadar*, — e tevékeny, örökké jókedvű és bátor katona, kiből később a messze külföldön, a keletindiai angol hadseregben, híres orvos lett, — gróf *Csáky G.* és *Tomsich István* vezérkari kapitányok.

Bayer ezredes vezérkari főnök mellett, — ki a fővezér kíséretéből ritkán hiányzott, s ki a tervek és hadi intézkedések kidolgozásában éles felfogásával nagy segítségére volt a fővezérnek, —

lati jelvényeket viselték, mert folytonosan ellenség előtt állván, ruha beszerzésre idő nem jutott. Maga a fővezér és a többi tábornokok és törzstisztek barna honvéd-atillát és francia tábori sapkákat, vagy kerek nemez kalapokat viseltek, fehér vagy vörös struczollakkal, leginkább azért, hogy a csata tolongásában könnyebben felismerhetők legyenek. A paripák szintén a régi szabályzat szerint piros posztó takarókkal (sabrak) és sárga réz veretű kantárokkal voltak ellátva. Tábori távesövek akkoriban nem léteztek. E hiányt az éles szemek és megbízható tisztek pótolták.

A Than-féle csoportképen látható harmincz tiszttől még csak *Görgei* fővezér, *Duka Tivadar*, gróf *Stahremberg István*, gróf *Schmidegg*

nyos, mert tudjuk, hogy papjaik a nép lelkeszei, tanítói, költői s orvosi voltak. Ehhez még az is járult, hogy a fejedelmek jámborságukban inkább fordultak az egyház szolgálóihoz, a kik ily módon csakhamar az orvosi rend keresett képviselőivé lettek, annyival is inkább, miután a magyar ifjak nagyobb része, ha a külföld egyetemén a tudományok szentelté is magát, inkább fordult a theologia s jog, mint az orvostudomány felé, melynek terrainjét amúgy is veszélyeztette a kuruzslók serege. S dacára annak, hogy az egyház feje ismételen kelt ki a papság orvosi gyakorlata ellen, lényegében a dolog változatlanul maradt, s a papság az egész középkorban s az új kor első századaiban is nagy szerepet játszott az orvostudomány terén.

rendek s kiváltképp a kereszties háborúk idejében telepednek le Magyarországon is. Különösen a *Szent-János-vitézek* rendje az, mely kórházakat tart s orvosi gyakorlatot űz. 1163-ban említtetik tétetik csurgói, 1169-ben szent-jóbbi kórházukról. Egész Magyarországon azonban csak az 1192-ben először említett esztergomi rendházból (*Hospitale S. Stephani*) terjednek el.

Hogy e betegápoló rendek kórházaiban a gyógykezelést papok végezték, az természetes; lehet azonban, hogy sebészi beavatkozásoknál — tekintettel az ebbeli egyházi tilalmakra, — a laikusok segélyét vették igénybe. E tilalmakat illetőleg ilyenmő speciális magyar eredetű rendeket idézhetünk. Az 1279-ben IV. László alatt tartott budai zsinat egyik rendelete ugyanis megtiltja a papságnak a sebészet ama részének gyakorlatát, mely vágással vagy égetéssel jár. Jóllehet azonban erre nézve még pápai részről is bocsátottak ki gyakran rendeleteket, az orvosi gyakorlat még századokon keresztül teljes kiterjedésében a papság kezében maradt.

Koronás fők testi jóllétük körül érdemeiket szerzett orvosainak gyakran a legjobb jövedelmű egyházi javadalmakat adták. S így gyakran találkozunk középkori okmányainkban egyháznagyokkal, kiknek neve mellett az van: *condam physicus domini regis*, stb.

1217-ben pl. *Endre* király *Sándor* nevű orvosát *Spalato* érseki székére akarta ültetni, de ez a káptalan oppozíciója folytán nem sikerült. — *Bernaldus*, IV. Béla udvari orvosa, budai kanonok, s *Mutinius*, *László* hercegnek, V. István fiának orvosa, szepes-szent-mártoni prépost volt.

Róbert Károly orvosát, *Jacobus Longobardus*, 1331-ben csanádi s 1334-ben zágrábi püspökké tette; ép ugy lett nagy *Lajos* udvari orvosa, *László*, 1369-ben veszprémi, majd (1378) nagy-váradi püspök.

Úgyes s művelt orvos híreben állt *Stock János*, Zsigmond király orvosa, 6-budai, majd szepes-szent-mártoni prépost. *Stock* hitta egybe az egyháztörténelmileg nevezetes 1460-iki 15-csei zsinatot.

Zsigmond király egy másik orvosa, *Demény László*, szintén pap, még pedig kalocsai prépost. Egy 1419-iki okmányban a király dícséret hangon emlékszik meg *Demény* orvosi működéséről.

De nem szabad hinnünk, hogy mindazon orvosok, kik egyházi hivatal viselnek, tényleg papok ex professo is. Egyrészt laikusok kérték a kisebb felszentelést, hogy a papság előjogait élvezhessék; másrészt pedig, — mint említett, — fejedelmek jövedelmező egyházi méltóságokat osztogattak orvosainak buzgalomuk és ügyességük jutalmául. A német nemzetnek a konstanci zsinaton V. Márton pápával kötött konkordátuma, — melynek megkötéséhez a magyar képviselők is hozzájárultak, s melynek értelmében az orvostudomány licentiatúsai, tudorai és magisterei, kik két éven keresztül egyetemet látogattak, a kanonokságok és egyházi alapítványok hatodrésztét kapják, — elősegítette azt, hogy egyesek, kik nem tartoztak az egyház rendjébe, ily alapítványok élvezete alapján papoknak adták ki magukat.

A 15-ik század folyamán, — az egyetemeknek mindinkább érvényre jutó tudományos állásánál és működésénél fogva, — egyre-másra fogy az «ecclesia practicans» képviselőinek száma. Ehhez még az is járult, hogy egyes jobb gondolkodású papok társaiknak kuruzslása ellen hatalmas s kárhoztató szavakkal keltek ki; így pld. Geiler von Keisersberg (1445—1510) strassburgi prédikátor, a kinek egy szónoklata a kuruzsló papok ellen van írtva, az mondvánványok egyebek közt: «Pap senkinek se rendeljen orvosságot, ha ebben esetleg jártas lenne is. A léleknek, s ne a testnek legyen ő orvosa.»

De azért nálunk a 15. században is találunk még több pap-orvosát. Ilyen pld. *János*, Caserta püspöke, a ki *Mátyás* király teljes bizalmát bírta. Hosszabb ideig működött a magyar udvarnál, azután a király meglehetősen nagy birtok sátorához, *Ferdinánd* szicíliai királyhoz ment.

Mátyás korának egy másik híres pap-orvosa *Váradi Mihály*. Váradi Nagy-Váradon született s ugyanott élt, mint a *Szent-Pál* rend tagja, népszerű prédikációi és orvosi működése egyaránt kedvelté tették.

Az akkor nagy előszeretettel üzött csillag-

János és báró *Sennyei Lajos* századosok vannak életben.

E kiváló érdekű kép közlésére lapunk a tulajdonos gróf *Károlyi Sándortól* nyert engedélyt.

MAGYAR PAPOK MINT ORVOSOK.

Az orvosi tudomány, mely fejlődése első stádiumában bensőleg összefüggött a vallás-élet nyilvánulásával, régebbi időben majdnem teljesen a papság kezében volt. Azon hitből kifolyólag, hogy a betegség Istenmérté büntetés, a nép a büntető engesztelésére annak szolgálóihoz fordult s azokra bízta a gyógyítás szerepét. Így látjuk ezt a régi indusoknál, az egyiptomiaknál, zsidóknál s az orvosi tudomány első korszakában a görögöknél s rómaiaknál is. Hogy ez a régi magyaroknál is így volt, az több mint bizo-

Az első magyar pap, ki mint orvos tűnt ki, *Péter*, Kitilen magyar gróf fia. Péter eleinte Narni (Umbria) püspöke volt, később megtette III. Béla király *Spalato* érsekének s 1186-ban a kalocsai érsekséget kapta. III. Sándor pápa, ki kinevezését megerősíti, tudós, derék s bölcs férfiúnak (virum, literatum, honestum ac pradium) nevezi. Életrője (Thomas Archidiaconus) azt mondja róla, hogy az orvostudományban (in scientia physicali) igen jártas volt, úgy hogy csak rá kellett néznie az egészséges emberre s meg tudta mondani, milyen betegségbe fog esni, mikor fog megbetegedni, s hogy mily módon vehetné elejét megbetegedésének.

A különféle betegápoló rendek orvosi működése vetette meg Magyarországon is az orvostudomány alapját. Már *Szent István* idejében van a *benézrendűeknek* Pécsváradon kórházuk. Később mindinkább szaporodnak e betegápoló

szati orvostudomány egyik képviselője *Ilkus Márton*, budai plébános, a ki orvosi tanulmányait a bécsi egyetemen végezte. Szerzője több Mátýásra vonatkozó prognosticoknak, melyet Krakóban őriznek.

Daczára azonban az egyházi és világi hatóságok szigorú intézkedéseinek és rendeleteinek, a papok orvosi gyakorlatának csak nehezen lehetett véget vetni. Sokan szegénységükkel fogva voltak kénytelenek egyházi teendőik mellett gyógyítással is foglalkozni. Csak a reformáció idejében, midőn az egyház képviselőit már érdekelte az egyház hivataluk és kötelességeik pontos teljesítésére utalták, kezd a papi orvostudomány híveinek száma fogyni. Természetes, hogy még azután is találkoztak egyesek, kik jó szőrt, s esetleg pénzért is, lendíteni törekedtek a gondjukra bízott nyájuk testi jóllétén, de az esetek már a ritkaságok közé tartoznak.

A jelen században két magyarországi pap szerzett hírnevet orvosi működése által. Az egyik *Hohenlohe Sándor* herceg, nagyváradi kanonok (1825—1848), a ki az idegenszerre gyakorolt drasztikus hatásaival igyekezett betegeit gyógyítani. Reiner Berthold, a korán elhunyt jeles író jegyezte fel e csodáorvosról egyet-mást. A báró Dietrichstein-féle jószágok igazgatójának neje pl. évek óta néma volt. Az orvosok művésze hatástalanak bizonyult. Hohenlohe a boldogtalan nő fejére áldólag tette kezét, szájára s homlokára keresztet vetett, kezébe rózsafüzért tett s azt parancsolta neki, hogy mondja el a Miatyánkot. S ime — az eddig néma nő tiszta hangon — rebegte el az imát. A hagyomány a nimbusz koszorújával övezi az egyház e fejedelmi csodáorvosát.

Különösebb uton próbált boldogulni egy másik magyar pap, *Madva Ferencz*, ki rudnói fészkéből hirdette vagy hirdette világgá dr. Eisenbart-féle művészetét, s a kinek Arányi Lajos, pesti egyetemi tanár 1846-ban könyvet is szentelt *„Rudnó és lélkése, 1844 és 1845-ben”* czímen. A rudnói lelkes csodagyógyításainál, egyéb eszelen kísérletei mellett, az örök álomra tért alchimiat mászta tette fel, azt tartván: *„Ez a tudomány kimeríthetetlen; én rogo humilime, még folytonosan olvasom az orvosi könyveket; — most az 1730-ból való alchimiat tanulom; de legjobban az 1687-iki évből való chemia!”* Mire Arányi az erdélyi nótával felel neki:

„Ócska deszkakerítés,
Oh, de furcsa teremtés!
Óhelhet kedvedre,
Nem hánnya a szemedre.”

Hogy egyes papok még most is foglalkoznak Aeseulap művészetével, az tény. Különösen Hahnemann homeopathiáján kaptak az orvostudományt papi képviselői. Emlékszem, hogy gyermekkoromban a falu plébánosa kezelte Hahnemann minimális adagjaival hideglázamat; de arra is emlékszem, hogy minimális eredményt ért el.

A munkafelosztás mai korszakában, midőn mindenki saját szakmája körén belül talál elég alkalmat tehetségei értékesítésére, az ily esetek száma a tudomány érdekében mindinkább fogy; s ma már ritkaság is, hogy egyik másik papunk túllépje hivatása körét. De azért a papnak is van feladata az egészségügy terén, mely abban áll, hogy megóvja a gondjára bízott híveket a betegségtől. Ez gyakran nagyobb érdem, mint a betegséget gyógyítani!

SCHWARZ IGNÁCZ.

DZSEVAD PASA, AZ UJ TÖRÖK NAGYVEZIR.

Konstantinápolyban kormányválság állott be s meglehetősen titokteljes módon. Kiamil pasa nagyvezirt a szultán elmozdította állásától, állítólag azért, mert összeesküvést forralt ellene, vagy mert az újabban oly nagy feltűnést keltett rablásoknál nem tudott gátat vetni; mások szerint azonban csak azért, mert Törökországban ismét az orosz befolyás jutott uralomra az addigi angol helyett. Új nagyvezirnek Dzsevad pasát, a szultán hadsegédjét s Kréta sziget főkormányzóját nevezték ki.

Dzsevad pasa, az új nagyvezir, aránylag véve ismeretlen ember a török katonai és hivatalos körökön kívül, s ezért eddigi pályafutásából nehéz megítélni, mennyiben fogja megállani helyét a szultán által reá bízott új állásban. Őgy utván

Dzsevad pasa, az új török nagyvezir.

évvél ezelőtt született s Pancaldi török katonai iskolájában nyerte nevelését. Mint katona kitüntette magát az orosz-török háborúban, midőn Ozman pasa hadsegéde volt. A háború után török biztos volt az újonnan alkotott Balkán-állam határainak megjelölésénél, tagja az ottman vasúti bizottságnak, majd diplomáciai ügynök Belgrádban s végül Montenegróban, hol három évig tartózkodott. Innen 1889-ben Krétába ment, mint Shakir pasa hadsegéde, ki e sziget főkormányzója volt, s csakhamar ennek hivatalát vette át. Mondják, hogy mint Kréta kormányzója, az angolokkal szemben ellentétes állást foglalt el, s ez a körülmény is hozzájárult, hogy az angol barát Kiamil pasa után őt nevezték ki. Dzsevad pasa *„Az ottman császárság katonai története”* című művét is írta, melyet a török katonák alapvető munkáinak tartanak s melynek első, a janicsárokról szóló kötete francia nyelven is megjelent. Látható mindebből, hogy Dzsevad inkább katona, mint diplomata vagy államférfi s ezért kinevezetése méltán feltűnhetett, s közhitté lett Konstantinápolyban, hogy az új kabinet nem fogja magát hosszú ideig fentartatni. Dzsevad különben igen művelt ember, francziául jól beszél s mint Kréta kormányzója tapintata és erélye által tűnt ki.

AZ ÉG CSODÁI.

A nap hatalma.

A nap hatalma oly nagy, hogy bátran elmondhatjuk, hogy annak rabjai vagyunk, és bármit tegyünk is, születésünktől kezdve halálunk órájáig azok is fogunk maradni.

Nem tehetünk egyebet, mint valamely alakban azokat az erőköt felhasználni, melyeket a dolgok kezdete óta a nap kis planétáinknak juttak. Tegyük fel, hogy a légújások folyton szaporodó száma a nap hatalmától megszabadulni óhajtván, most már a villamosság varázserejéhez fordul. Tegyük fel, hogy ennek segítségével és több-kevésbé ügyes felhasználásával az eddigieknél nagyobb sikert érnek el, a felhők közt még sem találunk egyéb mozgó erőt, mint azt, melyet a naptól közvetve vagy közvetlenül nyertek. Igen, de mi köze a villamosságnak a nap erejéhez? E látszólag helyes kérdésre azonnal válaszolunk. A villamosság híve mindenképpel különféle vegyeszeti testek felhasználásával birtokába jut azon villamos áramlatnak, mely a Gramme-féle gépet a légújások Archimedesi csavarjának működésére adaptálja. De tulajdonképpen csakis szentet égetett el, mert mindazon vegyeszeti szerek az illető gyárosok egyedül bizonyos köszén-mennyiség feloldásával állíthatók elő, s így a köszén közvetítése nélkül légújásával nem igen juthatott volna el a felhők végtelen országába. Azt pedig mindenki tudja, hogy a köszén csakis a nap ereje által lón megteremtve.

Az általános egyensúly ily módon bebizonyítása oly fontos és érdekes, hogy erre nézve még egy példát akarunk felhozni.

Tudjuk, hogy Kanadában az egykori Uj-Franciaországban, mely 1763 óta az anyaországtól elszakadt, több nagyszerű természetes vízmedence van, melyek ismét földalatti természetes csatornákkal vannak egymással összekötve.

Ilyenek a *Huron*, a *Michigan*, az *Erie*, *Ontario* és *Saint Laurent* tavak. Az *Erie* és *Ontario* tavait egy negyven kilométer hosszú folyó köti össze egymással, melynek közepén a világ legsebbe vizesése a *Niagara kataraktái*, évezredek óta évenként háromszáz millió köbméter vizet öntenek a mélységbe. Amerikai mérnökök kiszámították, hogy perczenként 600 ezer köbméter víz rohan le a Niagara, s miután egy esztendőben csakugyan 300 ezer perczet számítottunk, a fentebbi szám helyesnek bizonyul.

Már most arról van szó, mily módon lehetne ezen óriási erőt felhasználni.

E célra egy ügyes elektrotechnikus kiszámította, hogy a Niagara kataraktáinak hatalma 17 millió lóerőnek felel meg. E számítás alapján már egy társulat alakult, mely ezen erőt felhasználását lehetővé fogja tenni. Ha azon iszonyú erőt villamos áramlatok előidézésére alkalmazzuk, mi sem könnyebb, mint amaz áramlatot egy réz sodrony segítségével New-Yorkba juttatni.

Tegyük fel, hogy az óriási terv kivitelezésén sikerült, hogy ama rengeteg kiterjedésű világárosban, melyhez képest egy félszázad múlva London és Páris ötödrendű provinciális városokká lesznek, mondjuk, hogy New-Yorkban mindenki a villamosság alkalmazásával fűt, világít, főz, hogy az ott létező ezer meg ezer gyárak egy lat köszentet sem fogyasztanak többé, mert a Niagara víztömegei ezt egy garas költség nélkül lehetővé teszik, mielőtt az első berendezés kiadásain túl vagyunk, hogy a légszesszt az emberek csak névről fogják ismerni, villamos vasúton majdnem ingyen továbbítják az embereket, mivel a forgalmi eszközök előállítására nagyon kevésbé kerül, — még akkor is mind ezen csodaszzerű dolgokat csakis a nap hatalmának köszönhetjük. Ugyanis honnan jönnek elő ama háromszáz millió köbméternyi víztömegek, melyek évenként a Niagara sziklájáról a mélységbe zuhannak? Mindenesetre csakis azon számtalan forrásokból és folyókból, melyek az egymással összefüggő nagy tavakból erednek. Ámde ama források és folyók végre mégis kiapadnának, ha a belőlük kiáradó víz valami uton nem pótolatnék. Magától értődik, hogy ezen pótlás csak az eső által történik meg, mely ama vidéken a vizet szaporítja, de az eső a felhőkből ered, már pedig csak a nap ereje tartja össze a felhőket, a nap ereje vonja egybe a föld kipárolgásait, melyeket eső alakjában ismét visszabocsájt. Ha a Niagara kataraktáiból évezredek óta szakadatlanul perczenként 600 ezer köbméter víz ömlik a mélységbe, ez első sorban csakis a nap mindenható erejének köszönhető.

Egy más alkalommal a most felsorolt tényeket még egyéb nem kevésbé érdekes példákkal megtoldandjuk.

VÁZLATOK

A FRANCIA FORRADALOM TÖRTÉNETÉBŐL.

Második sorozat.

Egykorú és a legújabb források után.

V.

Bonaparte.

„A férfi, a ki Franciaországnak nyugalalmát visszaadja — megeren már.”

Ezeket mondta *Katalin* csárna a politikai szélesedő egy pillanatában, mely a vérző Varsó és a vonagló Lengyelország halálközelmét körülbelege. Egy lángelmű író sejtelve nyilatkozott meg e szavakban, mielőtt még az események előre vetették volna árnyékát annak az impozáns alaknak, kit a khaoszból nem sokára félistenként lát kilépni a bámoló Európába.

De már sokkal előbb, már 1791-ben így kiált föl a csodálatos érzékű nő Grimmhez írt levelei egyikében Franciaországra célozva:

„Mikor jö el Caesar? oh, mert, hogy el fog jönni, ebben ne is kételkedjék!”

És Caesar eljött. A szabadság visszaélésének zsáknyájával esett Franciaország megérett a

személyes uralomra. Egy nagy történeti véletlen, ha ugyan nem a gondviselés logikája, hogy abban a pillanatban, melyben a királyság helyreállításának hívei a vérvesztésben kimerített Franciaország felett már-már diadalt remélhettek, egy mythikus származású legendai néphős ragadja ki kezükből a százados hagyományok emlékeitől szentelt lobogót.

Napoleon származásáról és ifjúságáról keveset tudni. Hízélgés és gyűlölet nem lelkiismeretes regisztrálók, már pedig a két indulat szötte be ellenkező szálaival gyermekei életét. Voltaképp azt sem tudni, hogy a két fivér, *Lucien* és *József* közül melyik született 1768 jan. 7-én és melyik 1769 aug. 15-én. Az anya szépségére jól emlékeztek az Ajaccio helyőrségbeli francia tiszték; egyik el is beszéli látogatását, mely alkalommal, — a mint mondja — a konyhában találta, egy üst előtt, melyben kedvenc lekvárjai főttek.

Marboeuf volt az, a ki 1778-ban a briennei katonai iskolában egy helyet eszközölven ki Bonaparte védezői közül annak számára, a melyik tíz évről fiatalabb volt, e helyre a testvérek közül a *Nébulione* nevű küldi fel, de a másiknak születési bizonyítványával, a ki a törvényes korral bírt, viszont emennek keresztlevele a másik testvér, *Lucien* segíti abban, hogy 1798-ban *liamoni* képviselővé választassa magát. A nővérek közül *Mária-Anna Eliza-Paula* nevet vált később, *Nunziatából* pedig *Karolina* lesz.

Van egy egykorú angol rópirat, mely névtelenül jelent volt meg s 1797-ben Baselen francziául is kiadott ily czímen: *„Quelques notices sur les premières années de Bonaparte.”* (Jegyzetek Bonaparte első éveiről.) Ebben az ismeretlen szerző, ki a későbbi konzulnak iskolatársa volt, számos figyelemreméltó és hittel érdemlő epizódot sorol fel *Napoleon* briennei tanuló éveiből, melyekből kiemelünk néhány jellemző részletet.

„A korunkbeli 150 tanítvány közt, — írja *Napoleon* egykori iskolatársa, — egyet sem találtam, ki hozzá hajlamban és izlésben hasonlított volna. Nem emlékszem, hogy a vonzódás legkisebb jelét mutatta volna valaha társai valamelyikével szemben. Komoly és vad, majdnem mindig magába zárkózott, az ember azt hitte volna, hogy most került ki valamelyik erdőből, a hol meg volt fosztva embertársai látásától. Folyton egyedül lévén, elcsigázta minden játékot, minden gyermekkori szórakozásnak, soha sem vett részt társai zajos örömeiben. Ellenkezőleg, ha olykor megjelent közöttük, csak azért volt, hogy őket korholja. Távol attól, hogy elriadt volna azon veszélyektől, melyeknek egy szakálltan paedagog kiteszi magát, ifjú bátorsága dicsőségét csinált belőle, hogy daczoljon velök. Gyakran láttam, a mint osztálytársai közül egész csoport támadt rá, a kiket keserű kötelességeivel felingerelt, s a mint, a legnagyobb hidegvérrrel verte vissza egyesült támadásaikat és ütéseiket.

„A függés rá nézve valami lealázó volt, és nem egyszer sérte érezte magát társai tréfáitól. Korziki Franciaországhoz csatlósa felett: *„Reménytelen, — felett az indignáció hangján viszsza, — hogy egy nap majd visszahatározom szabadságát.”*

„Első lépéséit a tanulmányokban nem koronázta valami rendkívüli előmenetel, s akár hanyagságból, akár kedvhiány miatt, nem igen volt szorgalmas a latin nyelvben. De valami titkos ösztön már ekkor azon ismeretek felé hajította, melyek dicsőségének eszközeül voltak szolgálalendők. A matematika, az erődítéstan, a támadás és védelem, de különösen a történelem foglalták le a minden idejét.”

„Az iskola könyvtárának nem volt szorgalmasabb olvasója Bonaparténál. Könyvkéréseinek gyakorisága a könyvtár vezetésével megbízott tanuló társára csaknem borzasztólag terhelő volt. Midőn pedig egy közös földdarabot a tanulók felszólítás magok közt, abból Bonaparte is kikapta a maga részét, ő abból kertet csinált magának s első gondja volt az erős palissade által hozzáférhetlenné tenni. Minden pénzt, melyet *Marboeuf*tól kapott, erre költötte s a kiváló gondjai következtében szépen meglombosodott fák egész remete-menhelyi tettei kertjét.

A növendékek katonailag voltak az iskolában szervezve s századokra osztva, melyeknek ön-

maguk közül választott tisztjei a francia hadsereg jelvényeit viselték. Bonaparte századosi ranggal bírt, de bizonyos eset következtében megfosztották rangjától s a zászlóalj utolsó helyére fokozták le. Bonaparte nem vette oly igen szívére a dolgot, vagy legalább sokkal büszkébb volt, hogysem ezt mutassa. Hozzáfogott, hogy társai közt a görög olimpiai játékok és a római czirkuszok mintájára testedő játékokat honosítson meg. A mellett féltőn át az iskola nagy udvarain hóból sáncokat, bástyákat, erődítéseket rögtönzött az ő segélyekkel s mindezt oly precizitással és ügyességgel, hogy nem csak Brienne lakóinak, hanem még idegeneknek is felkeltették figyelmét, a kik tömegesen jöttek a hőművek csodálatára.

A fentebbiekben idézett rópirat pontos és hű jellemzést ad a hős korz külső kinézéséről is ez időben.

„Közép testalkatú és mégis feltűnő széles vállai által. Sötétké szemei kicsinyek, de élénkek. Hajja barna, homloka széles és kidomborodó, arca nyulának, arcbőre olajszin. Vonásainak általános kifejezése semmi meglepőt nem nyújt első látásra, de közelebről véve szemügyre, könnyen föl lehet ismerni benne a mely gondolkodót s tekintetének élénksége erélyt és mozgékonyaságot mutat.”

Még egy érdekes epizódot közöl e könyv a briennei évekből, mely minden során magán viseli az elbeszél benyomását közvetlenségét. Mihelyt valamelyik tanítvány 14-ik évét betöltötte, szokás volt Lajos-napiján s az ezt megelőző két héten át bizonyos mennyiségű löport elpuffogatnia. Némelyek pisztolyokat, puskákat szerettek be magoknak az örömapokra, mások összeálltak, hogy tűzijátékokat rendezzenek. Egyedül Bonaparte volt az, a ki 1785-ben, az utolsó évben, melyet Brienneben töltött, egész nap visszavonult kertjébe, s nemcsak semmi részt nem vett a közörműben, de a körülötte zajgó ifjúság által cseppet sem hagyta magát zavartatni, nekifeküdt tanulmányainak. Társai nem törődtek vele, de egy véletlen eset egyszerre rá vonta a figyelmet.

Este kilencz óra tájban a fiúk összesereglettek az övével szomszédos kertben, melynek tulajdonosa valami látványosságot készült rendezni barátjai számára. Ez egy különböző röppentyűkből összeállított gúla volt, melyeket egyszerre kellett meggyújtani. De ellefedtek egy néhány fontnyi löport tartalmazo kis ládát eltávolítani. A röppentyűket meggyújtották s a jelenlevő gyermekereg megaknyitól örömeiben, a mikor néhány szikra a ládára esett.

Borzasztó robbanás következett be. Nem egy eltört vagy megroncsolt kar és láb; számos borzasztóan összeégett ábrázat s ledől a fal adta megárat a vigyázatlanságnak. De a mi legváratlanabb volt, az, hogy midőn többen a menekülők közül a palissadeot döntötték le, hogy a szomszédos kertbe meneküljenek, egyszerre Bonaparte jött szembe velük, ásóval fegyverkezve s dühös csapásokkal füzte vissza a menekülőket. E magaviselete, okozta legyen bár a munkája fáradságos gyümölcsében társai által okozott kár, vagy pedig a királyt innepölnek az ő már akkor republikánus lelkében visszhangot nem keltő mulatozása, nem maradt megtorlatlan méltán haragra lobbant társai részéről.

Még év végén Bonaparte több más, jó előhaladást tett társával együtt tanulmányai folytatására a párisi katonai iskolába küldetett *Renaud* főfelügyelő ajánlatára, daczára tanárai panaszainak, kik nem mindig voltak megelégedve önféjű magaviseletével. Párisban a tüzérségi szolgálatba lépett, mert ez és a mérnökkar volt az egyetlen, mely ez időben Franciaországban protekció és gazdagság nélkül is nyújtott kilátást az előmenetelre. Még fáradságtalanabb szorgalommal adta át magát matematikai tanulmányainak, de összeférhetlen természetét itt is nem egyszer hozta összeitközéseibe. Többek közt említi a rópirat egy esetet, midőn fiatal tiszt társaival a vízparton sétálgatva, a vitaközös annyira elragadta, hogy társai már-már azon a ponton állottak, hogy a vízbe dobják. Szerencsére még idején észre tértek s nem követték el a gyáva cselekedetet, s Bonaparte meg lett mentve a legünnemesebb életpályának, melyben valaha embernek része volt.

Kévszel a forradalom kitörése előtt foglalta el Bonaparte tüzértisztí rangját a *De la Fère* ezredben, s már 1790-ben Korzikába kíséri *Paoli* tábornokot. Három év következett erre családja

körében, magát teljesen a katonai elméleti tanulmányoknak adva át, s mikor a sziget 1793-ban szintén zavargások színhelye lett s *Paoli* a konvent vád alá fogta, újra visszatért Franciaországba, s ez alkalommal szüleit is rábírvá, hogy kövessék. Családja Toulonban telepedett meg. Az angoloktól megszálalt e város ostrománál nyerte Bonaparte tábornoki rangját, s itt adta katonai lángelmének is első fényes tanu-jelét. Ő rá volt bízva a sáncok és külső védművek támadásának vezetése. Merész és vállalkozó szelleme oly tervet gondolt ki, melyet ki-vihetetlennek tartott volna mindenki, de az ő bátorsága és találékonyasága legyőzte a legyőzhetetlenek vélt nehézségeket.

De a mi Bonaparte fejére a láthatatlan nimbusz első sugarait fűzte, az a vendemiaire 13-ika volt.

A mint közeledett az idő, melyben a konvent leteszi hatalmát, s az új alkotmány életbe lép, mind vakmerőbben ütötték fel fejüket a forradalomellenes mozgalmak is. A kérdés, hogy vajjon az új törvényhozó testület egészen új elemekből álljon-e, vagy pedig $\frac{2}{3}$ részben a konvent tagjaiból újítottassék fel, két pártra osztotta a közvéleményt. A mérsékelteltek megelégteltek már a terrorizmus uralmát, s a jobb jövő zálogát ép abban látták, hogy az új törvényhozás meg legyen tisztítva a terroristá elemektől. De viszont voltak, a kik úgy okoskodtak, és nem alap nélkül, hogy a köztársaság csak azok által tartható fenn, a kik megteremtették, s minden oly áramlat, mely esetleg új embereket hozhatna felszínre, magát a kivívott szabadságot kockáztatná. Ezek az új alkotmányhoz csak oly feltétellel járultak hozzá, hogy az új nemzetgyűlés csak $\frac{1}{3}$ -ában legyen új emberekből választandó a választói gyűlekezetek által.

A fructidor 13-iki vita ezt a határozatot emelte érvényre. Egy hétre rá ki volt tűzve a választók összehívása, kiknek feladatuk leendett először az új alkotmány elfogadása, másodszor az új törvényhozó testületnek a konvent $\frac{2}{3}$ részéből való kiegészítése felett nyilatkozni, s ez alapon a további választásokat megjeitani.

A királypártiak, a mérsékelték, a forradalom erőszakosságait megelégteltek, a cselszövők és nagyragyók mindent megmozgattak, hogy egyfelől az új alkotmányt elfogadjassák, de ugyanakkor a konvent hatalmát végkép megtörjék. A pillanat kiválóan alkalmas volt a konspiráció szálai megereszésére. Pamfletek, programok özöne vezette be a csatározást, néhány ezer fontnyi Angliából érkezett segély módot nyújtott egy-két konventi tag megközelítésére. Stael asszony visszatért Párisba, férje, a svéd követ kíséretében, s szalonja nemokára gyűllye lett nem ugyan a királyság helyreállítóinak, de legalább a mérsékelteltek és finomabb demokrácia pártíveinek.

Minden izgatás oda irányult, hogy a választó gyűlekezetek elfogadják az előbök terjesztett javaslatnak azt a részét, mely az új alkotmányról szól, de visszatartsák annak a kibővített konvent keretében leendő megvalósítását. Sőt tovább akartak menni, egész a nyílt felkélésig, azt akarták, hogy a választók állandó gyűlekezetekké alakuljanak s mondják ki a konvent mandátumának megszüntét. A készülődésekre ellenkészülődésekkel feleltek, s a konvent csapatokat vonatott össze a *sablons-i* táborban, Páris alatt.

Páris kerületei egynek kivételével csakugyan a konvent fentartása ellen adták szavazatukat, de nem úgy a vidéken, hol sokkal kisebb hullámokat vetettek a politikai mozgalmak. A vidékről jövő hírek csüggedést öntöttek a párisi ellenforradalmárok szívébe. Ifjú emberek járták be az utcákat *„le a kétharmaddal!”* kiáltások közt, s mikor a konvent fegyveresi szét akarták oszlatni őket, puska lövésekkel feleltek.

Vendemiaire 11-én (1795 okt. 3.) egy sereg választó polgár gyűlt össze a Théâtre Français nézőterén, hogy tanácskozzon a teendőkről. A konvent megbízásából néhány dragonyos és rendőr az odeon-terre rugtatott, hogy szétszórásra hívja fel a tömeget. A nép hullámzott az odeon körül, különösen este. A színház gyengén volt világítva, a polgárok a páholyokat foglalák el, vagy a színpadon sétáltak fel s alá. A rendőrség érkezésének híre az utcára szaladtak, megrohanták őket, fáklyáikat kioltották s a dragonyosokat megszalasztották. Miután visszatértek a színházba, élvezve a diadalt, beszé-

deket tartották s esküvel fogadták, hogy ellent fognak állni a konvent zsarnokságának. Mire a konvent rendeletet adott *Menou*, tábornoknak, hogy két ágyúval vonuljon fel a sablonsi táborból. Az Odeon-tér még üres volt.

Am ez idő alatt a forradalmárok is megkezdtek katonailag szervezkedni. Hírnökök és dobosok járták be Páris utcáit és fölkelésre csábították a polgárokat. Több tábornok ajánlta fel a felkelés ügyének szolgálatát, köztük *Denicen*, *Desmoulin* Kamill volt barátja, ki előbb a vendéi-ellen harcolván, az ő pártfogása által két év alatt tábornokká lépett elő, de *Angers-nél* lova elragadván, a királypártiak táborába vitte, s kényelmesebbnek találta, hogy attól fogva ott is maradjon.

Menou tábornok a konvent részéről a fölkelők ellen vonult, kiket a szűk vívienne-utcába szorított be. De lehetetlennek találva ily szűk helyen ágyúit és lovassága kifejlesztését, jobbnak látta alkudozásokba bocsátkozni a fölkelőkkel, csapatai visszavonását ígérve, ha eloszlának békésen. A konvent, melynek *Menou* magatartását nem késtek tudomására hozni, elégedetlenségének nyíltan kifejezést adott. «El vagyunk árulva! vád alá *Menou* tábornokkal!» hangzott mindenfelől s kiadták a parancsot *Menou* halálátal felváltására *Barras* által.

E pillanatban valaki kiejtette *Bonaparte* nevét.

Carnot, ki ismerte *Barras* képtelenségét, azt ajánlotta, hogy a katonai parancsnokságot adja át *Bonapartanak*. *Bonapartét* előhívják, — időhaladékat kér a megfontolásra.

— Három perc! feleli *Barras*.

E három perc alatt fordul meg Európa sorsa. Milyen lelki küzdelem lehetett az, mely e csodálatos elme mélysegeiben e pillanatnyi idő alatt lefojt! Mennyi becsű, dicső álom, remény és aggodás küzdött meg gúszai harcát e három perc alatt, melynek sötét sejtelméi és fényes káprázatai közt talán megvillant egy pillanatra Franciaország trónja is a fiatal tüzértiszt lelke előtt! ... *Bonaparte* kezét nyújtott *Barras*nak.

S e pillanattól minden megváltozott. Egy úr, egy parancsoló jelent meg a színen. Rendeletei határozottak. A löszereket, melyeket elődje a sablonsi táborban feledett, *Murat* által a lovassággal elhozatta. Épen ideje. Ha hűz perccel később érkezék *Murat*, mindenek hiült helyét találja: a forradalmárok megelőzik. *Murat* befogatja az ágyúkat s a municiót szekerekkel és élelmi szerekkel együtt a Tuillériák elé hozza. A katonák új bátorságra kapnak; érzik, hogy egy vasfej gondolkodik fölöttük, s egy vaskar cselekszik.

De *Bonapartanak* csak 5000 embere van; Páris népe, ha összeszedi magát, 40,000-et állíthat vele szembe. Hogyan mérkőzzék 5000 ember 40 ezerrel? *Bonaparte* csak a konvent védelmére gondolt, minden támadó szándék nélkül. Elállat katonasággal minden utat, mely a konventhez vezet, az utcákat katonasággal szállatja meg; megszállja embereivel a meudoni fegyvertár, elzárja a saint-germaini utat, nehogy a fölkelők ágyúkat kaphassanak, s Párisból minden élelmi szert a Tuillériák elé rendel. Intézkedési egy utcai forradalom leverésének legnépszerűsőbb haditervét állítja szemünk elé, melylyel valaha fegyveres erő élt egy nagy város föltámadás népe ellen.

Másnap vendemiaire 13-ika. Négy óráig délután semmi sem történik; a fölkelők farkasszemet néznek *Bonaparte* katonáival, de ezek semmi

kedvet sem mutatnak a támadásra, dacára annak, hogy a fölkelők már egy huszár-ordonán-czot megölték a Saint-Honoré utcában, a tüzéség lovat elhurcolták s a konventnek szánt élelmi szereket lefogalták. *Denicen*, mielőtt a harczot megkezdené, még egy parlamentáirt küld a konvent táborába. Bekötött szemekkel, a harzi szabályoknak megfelelően viszik *Bonaparte* felé, a ki azonban nem fogadja el a fenyegető hangon előadott feltételeket. Ki tudja, meddig tartana még e bizonytalan helyzetet, ha egy végzetes pillanatban *Dubois de Crancé*, *Danton* egykori barátja, egy vendéglőből rá nem süti pisztolyát a párisiakra. A fölkelők pisztolylövésekkel felelnek, mire *Bonaparte* is felvontatja ágyúit és sietve fegyvert oszt ki, magok közt a képviselők közt is, hogy szükség esetén tartalékul szolgáljanak.

Ezalatt az Odeon-téren táborozó *Denicen*,

BONAPARTE IFJUKORI ARCZKÉPE. — EGYKORÚ RAJZ UTÁN.
Gouzonnak a nagy francia forradalomról kiadott művéből.

kinek még mindig nem tért vissza parlamentáirtja, halva a lövészeket, elrendeli a támadást a konvent ellen; csapatai átkelnek a szajnai hidon s megtöltik a Saint-Honoré utcát, míg egy zászlóalj a szent-Rokus templomnál foglal állást. De *Bonaparte* teljesen méltányolja az első támadás jelentőségét s az első közeledésre jelt ad az ágyúk elsütésére. Élénk tüzelés felé rá, de *Bonaparte* kartácsai végig sóprik az előtte lévő tért s a fölkelők a Rokus-templom lépcsőzetére fűzik vissza. Most jobbra és balra állítva fel ágyúit, egész hosszabban megtisztítja a Saint-Honoré utcát. A fölkelők hanyatt-homlok rohannak vissza és szerzetét szóródnak. De *Denicen* és társai még egy kísérletet tesznek, belátják hibájukat, hogy az ágyúk torkába rohantak, a helyett, hogy eltörlesztették volna magukat a Tuillériákkal szomszédos házakba. Elhatározzák tehát bevárni a Faubourg-Saint-Germain felől jövő csapatokat, hogy közös támadást intézzenek a hidakra. De *Bonaparte* ott van mindenütt, a hol veszély van; néhány úteget állít fel a Tuillériák terén, s ugyanez rohamra vezényli a Pont-Royal hídfőnél elhelyezett ágyúkat s akkép

irányozza, hogy a rakparton közeledő támadókat tűzbe vehesse. Halált okádba dolgoznak ágyú s a legborzasztóbb rendeltségekbe ejtik a fölkelőket. Csak egyetlen fölkelő csapat, a *Lafondé* éri el a Pont-Royalt, de az is csak azért, hogy rögtön foglyul essék. De aciennek nyoma vesz s addig sikerül lappangania, míg külföldre menekülhet.

Két óra alatt mindenek vége. A rend teljesen helyreáll. Három-negyszáz halott és sebesült bírja az utcákat, kiknek hullait a katakombákba vetik, hol még ma is láthatók porladó csontjaik. Maga a sokaság is a győzők részére áll. A köztársaság igaz barátainak nagy örömet okozott a győzelem; nem tudták, hogy ez szolgált első lépésőül a császárság emelkedésének is, a vendemiaire 13-iki győző személynében.

EGYVELEG.

* A kar nélkül született szerencsétlenek között nem egy akad, ki lábával tanul meg írni és rajzolni. A legtöbb természetesen csak kenyérkeresetből csinálja ezt, mert magát mutogatja, némelyik azonban tehetségénél fogva hírneves is lesz. A legtehetségesebb volt valószínűleg Schweicker Tamás, ki 1541-től 1602-ig élt a sváb Hallban s igen csinos képeket és faragványokat készített lábujjaival, melyek feltűnően kifejezettek voltak. Versek is írt, de ezek kevésbé sikerültek. Egy más kéz nélkül született ember, dr. Lohmayer, Königsbergben a történelem tanára volt s Wiese Károly (1889) szintén festett lábával, bár nem oly ügyesen, mint Schweicker. Igen nevezetes Buchinger Mátyás esete, ki a XVII. század vége felé, mint kéz és láb nélkül született ember, szájával tanult meg írni és pedig igen csinosan.

* Rövid életszabályok. Aludj mindennap 7 órát. Kelj fel, a mint felébredtél s kezdj rögtön munkához. Egyél lassan s soha többet, mint a meddig jól esik. Csak annyit igyál, hogy szomjúságodat kielégítsed. Minden nap legalább két órát járj. Csak akkor beszélj, ha szükség van rá, s csak felét annak, a mit gondolsz, csak azt írd le, a minek megfélelhetesz. Ne tégy olyat, a mit elmondani szégyenlél. Gondold mindig, hogy másoknak read támaszkodniuk kell, de te senkire sem számíthatsz. A pénzt a körülmények szerint többre vagy kevesebbre becsülheted, mint a mit ér; a pénz igen hasznos szolga, de nagyon rossz úr.

* A kiszolgált koronák előkelő női divatcikkékké lettek. New-Yorkban három előkelő nőnek van valódi koronája, melyek egykor valóságos királynők fejét díszítették; ezek a hölgyek most a nagy operai előadásokon ily koronákkal fejükön jelennek meg, nagy bámulatot kelteve.

* Sajátságos szám a 37-es. Ha ezt 3, 6, 9, 12, 15, 18, 21, 24 és 27-tel szorozzuk, mindenkor oly számokat kapunk, melynek összege egyenlő a szorzószámmal. Így $3 \times 37 = 111$ ($1 + 1 + 1 = 3$); $6 \times 37 = 222$ ($2 + 2 + 2 = 6$); $9 \times 37 = 333$ ($3 + 3 + 3 = 9$); $12 \times 37 = 444$ ($4 + 4 + 4 = 12$); $15 \times 37 = 555$ ($5 + 5 + 5 = 15$); $18 \times 37 = 666$ ($6 + 6 + 6 = 18$); $21 \times 37 = 777$ ($7 + 7 + 7 = 21$); $24 \times 37 = 888$ ($8 + 8 + 8 = 24$); $27 \times 37 = 999$ ($9 + 9 + 9 = 27$).

* A középkorban az eledeleket nem válogatták meg annyira, mint jelenleg. Adatok maradtak fenn arról, hogy a tövises dísznót sülvé, becsinált alakjában, s pástétom gyanánt megették, a morogt hatféle képen s a sást sülvé, becsinált alakjában, kocsonyaként s pástétom gyanánt. Ezenkívül megették a hód lábait, a bűdös bankát, fecskét, kakukot, varjút, harhályt, evetet, darut s a szegény emberek ezenkívül még a rókát és vidrát is.

* A levélbélyeg-gyűjtők nagy szorgalommal szedik össze a portugal bélyegeket, mivel a kormány egészen új bélyegeket nyomtat. A fenmaradt készletből a gyűjtők mintegy öt millió forint értékű vásárolták össze.

PARNELL.

1846—1891.

Az öngyilkossá lett Boulanger sírján alig száradt még el a reá helyezett néhány koszorú, s már is egy másik, alig kevésbé zájos, de kétség kívül tartalmasabb politikai életpálya hirdelen fűlbeszakadásáról hoz hírt a táviró. *Parnell* Stewardt Károly, a nagyírú irlandi pártvezér, ki annyi aggodást és gondot szerzett az angol kormányoknak, e hó 7-én Londonban, negyvenöt éves korában, váratlanul elhunyt, állítólag hűlés következtében, meglehetősen elterjedt tőzse-hírek szerint azonban erőszakos halállal; épügy, mint a francia tábornok, saját kezével röpitve golyót az agyába. Melyik a kettő közül az igaz tényállás, nem maradhat sokáig titok.

Parnell nevével, életének vagy egyes nevezetesebb eseményeinek ismertetésével sokszor találkozhatott e lapok hasábjain az olvasó. Ismétlésbe esnénk, ha élete folyását részleteiben akarnók elsorolni. Elég legyen azért annak ezuttal csak általános jellemzésére szorítkoznunk.

Parnell kétségtelenül igen jelentékeny szerepet játszott Anglia jelen történetében. S e szereplésnek, szeretlen túlzásai dacára, tiszteletet biztosított az, hogy tiszta hazafiságtól és emberszeretettől való sugálva, s ha *Parnell* neve még is úgy fog szerepelni napjaink történetében, mint egy romboló öserővel felruházott forradalmáré, abban több része lesz kis sziget hazája nyomoruságos politikai és gazdasági helyzetének, Angliához való viszonyának s az angol landlordok határálnak szűkkeltségének, mint az ő saját természetének és hajlamának.

Parnell, igaz, egyike volt a legbátrabbaknak e század annyi lángeszű forradalmára között s többször a gyűlölet vala tette rugója; de ki merné tagadni, hogy hazánk elnyomói iránt a gyűlölet teljesen indokolt s egyenes szülöttje a hon-szeretnek? Szereplését e szempontból ítélte meg az érdekeletlen világ, s bizonyára még angol ellen-ségei sem tagadták volna meg tőle a tiszteletet, ha benne a közelet emberének hitelt nem teszi utóbb tönkre a magán ember gyarlósága, esendősége. Ám így, noha egészen más ivásu ember vala, mint a francia operette-tábornok, meg kellett érnie a saját elbukását, hirtelvének, népszerűségének enyészését, meg azt, hogy tulajdon hazájára, melyért föláldozta mindenét, nem csak elfordul tőle, de ellene is fordul s védelem nélkül marad a bánfalmakkal szemben ott, hol másfél évtizeden túl az ő akarata volt a föltétlenül uralkodó hatalom.

Mert *Parnell* Irlandnak nemcsak név szerint, de valóban is «koronázatlan király» volt. Csak fejedelmeket környezhet olyan határtalan tisztelet, a melyben Érin népének e nagy jöltéveje részesült. Midőn ez előtt 17 évvel az angol parlamentben megjelent, Irland le volt igazva, el volt csigázva, maga sem hitt jobb csillagában.

S mikor *Parnell* egy fényes tehetséggel s nem dicsőség és nem szerencse nélkül folytatott nehéz politikai harc után egy házassági botrányos pör megfosztá hatalmától, meg honfiai becsülésétől s ott a közszereplés teréről leszorítá: Irland hatalmas politikai tényezővé nőtt, melylyel Angliának számolnia kell. Ez az Irland visszanyeré önbizalmát, tudatára ébredt erejének s borzasztó küzdelembe ereszkedett a világ egyik legőriásabb hatalmával, küzdelembe, melyben a tör és a dinamit eddig nem ismert mértékben szerepelt; minden irlandi parasztház az összesküvésnek lön tüzhelye, s a zöld sziget minden egyes fia halálos ellensége a brit állam hatalomnak, melynek kezéből Irland függetlenségét kiesikarni lön a jelszó.

A csaknem mindenható angol parlament rétegni lön kénytelen *Parnell*tel, a kinek a kezébe látszott letéve Británia kormányainak sorsa; mert köztel száz hívével csak valamely pártból kelle csatlakoznia, hogy azt többségre juttassa s az ellenpártot, ha kormányon volt is, megbuktassa.

Az angol kormányoknak és pártoknak nem volt nagyobb gondjuk, mint megszerezni e biztosítási maguk számára a *Parnell* szövetségét. És ennek ára mindig egy-egy újabb engedmény vala Irland számára, melyet pacifizikálni lett a legfőbb angol belpolitika, nehogy annak forradalmi lángja átesajpon a szigetország más részeibe is.

Parnell félelmes hatalmát megtörni nem látszott lehetőknek. Bátor volt, mint az oroszán, — és okos, mint a kigyó. El tudta a forradalmi lázt terjeszteni az egész szigeten, egy úja intésétől, egy szemöldök-rándításától függött, hogy országos merényletekkel támadjanak az angol legfőbb méltóságok viselői ellen s az agrár bűntettek özöne ejtse rémületbe a hatalom birtokosait. A *Clan-na-Gael*, a *Moonlight*, a *Boycott* — s annyi más nevet viselő titkos szövetszervezetek összeszekűvő tagjai, mind, mind benne látták vezérüket; de azért még sem sikerült soha velük való összeköttetését úgy megbizonyítani, hogy az bírói marasztaló ítéletnek alapja lehessen. A «Times» leleplezései, melyek azzal terhelték, hogy a dublini phönix-parkbeli s más politikai

gyűlésben csak véletlenül került el az agyonkövetést. Kilkennyben egy arczába dobott mészködaráb majd a szemévilágától fosztotta meg; tulajdon népe adá így tudtára, hogy erkölcsi halott.

És e halálból nem volt számára többé föltámadás. Bűnös szerelme tárgyát utóbb nőül vevé ugyan, de azt Anglia szigorú erkölcsene nem fogadta el kiengesztelésnek s megmaradt abban a hitében, hogy a ki az emberi gyöngeségnek ilyen bizonyítékait adá, nem lehet hivatva népek vezérének.

E bűne elég volt, hogy végkép letűnjék a nyilvános szereplés színpadáról. Egy évig élt túl erkölcsi halálát. Ma már végkép halott. A történelem azonban nem hunyhat szemet azokra az érdemekre, melyeket népe érdekében szerzett, s melyek mindenha névéhez fűződnek. S megítélésében az utókor bizonyonyal nem lesz oly szigorú, mint kora volt, s meg fogja jelölni számára azt a helyet, mely őt hazája legjobb fia sorában kétséget kizárólag megilleti.

MOLNÁR GYÖRGY.

1830—1891.

A becsűgy tragikumának sötét árnyéka kísérté e híres színész bölcsőjétől kezdve, mely a nagyváradi egyszerű kántorlakban ringott, egész a vas-útczá 19. számú háznak a szerény alkoveses szobájáig, hová mint sebzett vad vonult félre, hogy megsirassa ábrándjait, eszményeit, melyekért egykor annyit küzdött, annyit szenvedett.

Csodálatos, szinte titáni erő lakott e különös emberben. Ha végig tekintünk viharos életpályáján, olybá tűnik föl előttünk, mintha az nem is lenne valóság, hanem valamire beteges költészetnek elnagyolt alkotása, melyben a hős az osztentációznak bámulatos erejével maga csinál meg egy forradalmat a kasirozott világban.

És e forradalom története annyi diadalt jegyzett föl, melylyel bárki is beérhetné. De *Molnár* György egy pillanatig sem volt sikereivel megelegedve. A győzelem, mely más ember agyát megszedhethetné, ki mondhatatlan silányságnak tűnt föl előtte. Sejtjeni is alig tudjuk, hogy vágyai mily szédítő magasságokat ostromoltak.

1830-ban született Nagy-Váradon; becézett gyermeke volt egy számos tagú kántorcsaládnak, s a kis Kántor Gyuszt, a hogy őt otthon neveztek, az első színi előadás látásakor ellenállhatatlan vágy fogta el a világot jelentő deszkák iránt. A hogy csak szerét tehetette, a színpad körül settenkedett s a festett vászon az ősmertlen gyönyörök esábitó varázsával hatott reá.

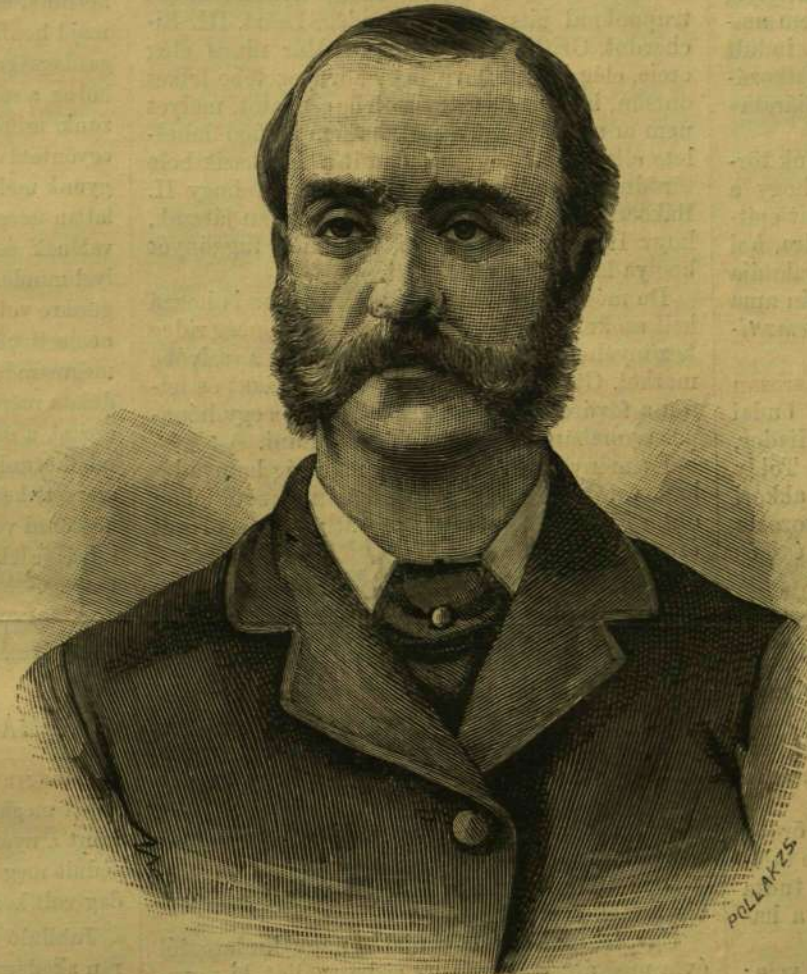
Még nem volt tizenéves, midőn a színi pályára lépett; de alig nyittele el az első pár cipőt a deszkákon, midőn a szabadságharc kitört, s *Molnár* Györgyöt az első ágyúdörög már honvéd ruhában találta.

«... Világos alatt — mondja «Világos után» című munkájában — a kard az én gyöngye tizenéves kezemből is, mint már üteparancsnokból, Görgei akaratából, a muszkák lábaihoz hullott. Az ifjú néhány hétig Bihar-és Békésvármegyében bujdosok, míg végre Gyulán színtársulatot talál, mely örömmel sorozza a déli szép alakot tagjai közé.

Tíz hosszú éven át ette a vándorszínész sötétlen kenyérét, s mint fölkapott szerelmes színész esztrókben, pajtáiban, sörös hordókra épített színpadokon játszott a Romeókat, olykor-olykor megmégörözve Hamlet és Bánkban nehéz színpadi problémáival is.

E tíz év volt életében a kiforrás, a «Sturm und Drang» korszaka.

Mikor 1861-ben a fővárosba jött, hogy Alsdorf-tól, a német direktortól, súlyos fölteleket között kibérelje a krisztinavárosi színpot, már mint kiforrott művészi egyéniség jelenik meg előttünk, ki ezéül tűzi ki: reformálni a színpadi tekmikát, lerombolni avult formáit s a szín-

PARNELL KÁROLY.

padi segédeszközökben a külső hatás oly tényezőket megteremt, melyek összehatása csaknem egyvívás magával az előadói művészettel.

E törekvésben valódi oroszán-ugrással látjuk öt hirtelen nagyra nőni. Alig néhány hónap alatt színe keríti a «Bem apó hadjárata» című tartalmatlan látványosságot, oly kiállítással és rendezéssel, mely ma, a színpadi technika fejlettebb korszakában is figyelmet költene. Merészebb koncepciót a színpadon alig lehet képzelni; nyolcszáz ember sűrű-forog huszárnak, tüzetnek, honvédnek, kóziknak és nemzetőrnek öltözve; podgyászok szekerek, ágyútegek, lovas csapatok vonulnak át a színen, három órán át kardsatogás, puskaropogás, ágyúdörög és diadalordítást hallunk. És e leírhatatlanul mozgalmas embergézetet egy kronométer óra szabályosságával működik, a rendező zsenije minden egyes alaknak jelentőséget tud adni, a sűrűn váltakozó tableauk mestersen zárulnak.

És ez idegfeszítő képeknek mily impozáns kerete van! A színpad hátterét a Gellérthegy hatalmas oldala képezi, még a kivilágított zlatella is dekorációnak van bevonva e látványosságba. Egy színpad tehát, mely kilométerekre terjed.

Ez volt Molnárnak első bravúrja, melylyel az országot ámulatba ejtette. A siker nem maradhatott el, minden este népáradat indult Budára, hogy megbánulja színpadi vállalkozásának óriási arányait. «Bem apó hadjárata» százöttször került színre egymásután.

E siker, mely páratlanul áll színésztünk történetében, arra lelkesíti a fővárost, hogy a zseniális színigazgatót külön színházat építsen. Egy rövid év alatt a lánchidtól balra, hol most az éjszak-keleti vasúti társaság palotája áll, fölépül a budai népszínház, homlokán ama hangzatos fölírással: «Hazaifáság a nemzeti-színház».

Molnár csodálatos ügyességgel hamarosan külön eredeti színdarabot teremt a budai népszínházban. Köréje sorakozik Dobsa, Hiador, Éjszaki, Rákosi, Berzák, Kazár Emil, Toldy István, Jósika Kálmán s még többen az akkori irói gárda jelesebbjeiből. És ő megsokszorozta magát: egyszerre igazgató, rendező, színész és dramaturg.

Mindez azonban csak rövid három esztendőig tartott.

És valljuk meg őszintén, nem tarthatott tovább. Mert Molnár diadalmainak édes hangjainál teljesen megelégedett arról, hogy minden emberi dolognak, tehát a színpadi technikának is, határa van, s hogy a végtelenségbe csak maga a természet nyulhatik.

Mikor a második látványosságot «Az ördög pilulái»-t színre hozta, jó időre kimerítette találmányosságát. S minthogy új darabban nem tudta a hatást fokozni; hirtelen eléje teremt a hanyatlás, a visszaesés.

Rövid, de kegyetlen viaskodás folytatott vele; de néhány hónap múlva, mint bukkott direktor volt kénytelen otthagyni a budai népszínházat, melynek általa fölvirradt fényes napjai a budai színészre aligha lesznek visszavarázsolhatók ebben az évszázadban. Ismét a vidéki színészet vándorbotját vette kezébe.

De meg volt írva, hogy Molnár kétszer tegye meg azt a szédítő utat, mely a zenitét a nadírtól, a sikert a kudarcztól elválasztja.

1870-ben a nemzeti színházhoz szerződtek első tragikusnak s később teljhatalmú rendezőnek. Molnár zsenijének tehát ismét ragyogó pályát nyitott, s ő oly szorgalommal, melyet csak becsavágya múlt felül, látott hozzá tisztjének betöltéséhez. A színpadon kora jöttével a színpadi munkásokat is megelözte s kimeríthetetlen türelemmel rendezte a hosszú próbákat. Aggódo szorgossága a legcsekélyebb részletekre is kiterjedt, s különösen akkor feszítette meg figyelmét, ha valamilyen látványosság rendezéséről volt szó.

Nagy előszeretettel érzett a bizarr dolgok iránt, s ez a hajlama számos túlzásba vitte őt. Ha színpadi hatás fokozásáról volt szó, semmi eszközt sem órást elég erősnek. Így például ma is emlegetik a nemzeti színháznál, hogy a «Téli rege» egyik próbjája alkalmával a pásztorjelenésnél, midőn az állati hangokat utánzó hangszerek megszólalnak s a nagydobos is keményen megüti dobját, Molnár fejleje fordul s egész komolyan azt kérdezi tőle:

— Nincs, kérem, nagyobb dobja?

«Valéria»-ban tüntette ki magát legelőször a

nemzeti színházban a színpadi fölvonulások nagyszerű rendezésével. Maga a szerző, Szilgietti Ede, készséggel változtatott meg néhány jelenetet a kedvéért. Még nagyobb sikert ért el «Brankovics György» operának rendezésével, mely részben annak a fényes kiállításnak köszönhető, hogy 1874-ben kilencszáz került színre egymásután.

A rendezés nagymestere azonban e díszes polcát is ott hagyta nemskora a közötté és az igazgatóság között támadt surlódások miatt. Ezentúl tizenhat évig a kielégítenlen becsúgy minden keserűségével a vidéken vándorolt. Volt igazgató Kolozsvárt, művezető Szabadkán, rendező Aradon, de hosszabban egy helyt sem tudott megmaradni. «Világos után» című munkájában könyfakasztó keserűséggel beszél el e meddő időszak szomorú eleményeit.

A terjengős sorokban nekrológiát írja meg egykori nagyságának: részletesen beszél apró eseményekről és hosszan idézik apróbb embekeknél. S mindezeknél még szomorúbb hatást tesz az olvasóra az a sok banális dicséret, melylyel e büszke jellem szükségesnek találja mecenásait nyomtatott sorokban elhalmozni.

A vándor tragikus, — mint a hogy magát nevezi, — egyre lejjebb száll, nyomorúságos truppoknál játsza, mint vendég, Leart, III. Richardot, Grittit és Tartuffe-öt. Már nincs elég ereje, elég ifjonti heve, hogy környezetébe lelket öntsön, hogy a fegyelmezetlen csapatot, melyet nem annyira a művészet, hanem a sügő lehellete élt, saját képhez idomítsa. Igyekszik bele törődni a lelendriánságba; látnia kell, hogy II. Rákóczi Ferenczet fináncz dolmányban játszá, hogy III. Richárd királyi termékén függönyét boglya-kemence ékeltelenti.

De még ezeknél sívárabb látványhoz is hozzá kell szoknia: az irtes házakhoz, a közönség ridég közonyéhez. Ez mindennél jobban a szívébe markol. Ott hagyja az imádott deszkákat és feljön a fővárosba kegydíjért esekelni egy hónap szobában színész-iskolát alapítani.

Eszményeinek forró tüze már rég hamvadóban van és ő szűk szobáskájának sötétjében ontja fölöttük, Learként, az «áthévelt és olvadt érzéző vált könyeket».

Szép, sugár termete roskadozni kezd, a mérhetetlen ambícióknak e büszke vára már-már romhalmaz, melyre csupán a kegyelet tekintetével néznek. De ő még egyre bizik; az országos millenium megünneplésére nagyszabású tervekkel foglalkozik. Csak még egyszer akarja megmutatni nemzetének zsenije merész szárnyalását. Nincs más könyörgése, mint hogy ez egy diadal még megérhesse.

A halál nem adta meg neki e forrón kért haladékot.

S ki tudja, nem irgalmasság volt-e a gondviselésnek ez a rendelkezés?

Ugy lehet, hogy egy újabb nagy kudarcztól óvta meg általa a szegény sirba szállt, ki munkás életével, erős akaratával, s a magyar színészet körül teljesített buzgó szolgálataival valóban jobb sorsot érdemelt.

ZÖLDI MÁRTON.

KÉT ANGOL MŰVÉSZNŐ MAGYARORSZÁGI RAJZAI.

A két angol művésznő, a kit hazánk olyan sok vidéken kedvesen ismertek meg, két és félhavi itt időzés után e napokban hagyta el Magyarországot. Több kedvező körülmény játszott közre, hogy az idő rövidségéhez képest sok szépet láttak. Igen kedves emlékeket vittek magukkal, a mi fontos ránk nézve, mert komoly szándékuk szép utjokat illesztetnivala leírni. Ha tudjuk, milyen keveset tud rólunk a külföld és annak a kevesnek is milyen nagy része ferde, a legnagyobb örömmel kell üdvözlőnk a művésznők szándékát. Elutazásuk előtt kérésre szívesen másoltak le rajzkönyvükből sietve egy pár vázlatot, a miből a nagy közönség is megítélheti művészi ügyességüket.

A rajzokra vonatkozólag talán nem lesz fölösleges egy pár megjegyzés:

Miss Margaret-nek és Miss Rose-nak első rajzai bodzás-újlaki (Zemplén) alakokat vázolnak, a hová egy paraszt lakodalmat mentünk megnézni S.-A.-Uj helyből, Dókus Gyula főszoalgaiból szíves vezetésével. «A legjobb csárdás táncos» gavallér tót legény, — esztendőig időzvé Amerikában, — azzal nyerte meg a mű-

vésznők tetszését, hogy angolul kérte fel őket a táncra. — Az egyik rajzban magát mutatja be Miss Rose, a mint a margittai nép skizzele köztben őt körülveszi. Nagyon szereti ezt a rajzot, mert emlékezteti őt arra, milyen tisztességtudó és türelmes a «kedves magyar nép» még ilyenkor is. — Egy másik vázlatban az első kukorica-évest örökítette meg, a mit életében látott. Az angoloknál tudvalevőleg nem terem a kukorica, és így a fiatal kukorica évése is ismeretlen. Az esztetikai szempontból nem egészen kifogástalan evési mód élnéknek lekötötte figyelmüket. A többi vázlat azt hiszem, eléggé megmagyarázza önmagát.

Azon meleg hangon írt bucsú-sorok, a melyeket magyarra fordítva itt közlök, mutatják, hogy Miss Margaret épen olyan ügyesen forgatja a tollat is, mint az ecetet.

«Isten hozzádot mondunk egy olyan országnak, a mely művészekre nézve valóságos paradicsom; annál nagyobb sajnálkozással tesszük ezt, mert csak nagyon futólagosan gyönyörködhetünk a falvak és városok meglepő utcaiban és utcaszögleteiben s a közép változatos és festői ruházatban. Azok a gyors rajzok, a melyeket sietős utunk közben készítettünk, csak nagyon halvány fogalmat adhatnak majd honfitársainknak az önk országában lévő színgazdaságról és szépségről. Olyan országból jöven, a hol az, a mit mi előhaladnánk, civilizációnak nevezünk, minden nemzetiest és népiest kiölt és komor egyöntetűvé süllyesztett, mi különösen képek vagyunk méltányolni az itteni közép életének romlatlan üdőségét. Időnk rövid, de előnyeink nagyok valának, és azon csodálatraméltó szívség, a melylyel mindenki, a kivel csak érintkezünk, segítségünkre volt, hogy meglássuk, a mi tipikus, a mi szép, nemzeti udvariasságunk és előzékenységünk örökre megmaradó emléket véste belénk. Közéjük jöndulata merő ellentétet képez azon bizalmatlan modorral, a melylyel más országokban olyan gyakran találkozunk. Érezzük, hogy nagyon illő utunkon szerzett kedves ismerőseinknek nyilvánosan is megköszönni velünk tanúsított nemes segítségüket és szíves érdeklődésüket. — Margaret Fletcher, Rose Le Quesne.»

Dr. Szádeczky Gyula.

A MAGYAR TUD. AKADEMIÁBÓL.

A magyar tud. akadémia három havi szünet után ismét megkezdte nyilvános működését, mely egyébiránt a nyári szünetek alatt sem pihent. Ujult erővel indult meg működése, s mindjárt első ülése is gazdag volt közérdekű tárgyakban és intézkedésekben.

Jubiláló akadémikusok. E hó 4-ikén három vétéran akadémia tagot ünnepeltek, kiket ötven év előtt választottak meg. Ezek Hunfalvy Pál, b. Vay Miklós és Pulszky Ferencz. Az évforduló még szeptemberben volt, de akkor a jubilének nem időztek a fővárosban, s ezért üdvözlésüket elhalasztották.

Az akadémia nevében b. Eötvös Loránd elnök, Fralncó Vilmos megalnök, Szily Kálmán főtitkár, Gyulai Pál és Pauer Imre osztálytitkárak tolmácsolták az üdvözlőket. Első sorban Hunfalvy Pál n. tisztelettel a deputáció, a hol Eötvös báró üdvözlő beszédében arra mutatott rá, hogy Hunfalvy 50 éve ad fényes példát arra, hogy miképen lehet egy magyar nyelven író magyar tudósnak az egész tudományos világ figyelmét felkeltetni. A jeles tudós meghatva mondott köszönetet és arra kérte az akadémia vezető férfait, hogy ne engedjenek soha a napi áramlatoknak, hanem tántoríthatatlanul maradjanak meg igazi feladatuk, a tudományos munkálkodás mellett. A külföldről innen Vay Miklós bárónak a «Angol királynő» szállóban levő lakására ment, a hol szintén az akadémia elnöke üdvözlötte az ünnepeltet, mondván egyebek közt, hogy Széchenyi korának nemes tüköré hozta az új generáció közé az akadémia. Vay Miklós megköszönte a kitüntető figyelmet, s idézte azt a mondatot: «a mult kőti össze a jelennek, a ki annak perceit visszaidezi.» Meghatva szorított keze a külföldről egyes tagjaival. Végezetül Pulszky Ferencz elnök járt még a külföldről, a kit Eötvös báró üdvözlő szavaival olyan univerzális tudósnek festett, a ki ötven esztendőben a többek közt az akadémiai foglalkozott, a melynek ő három korszakot ismer. Első korszak volt az, mikor csak szavakat csináltak, a — második az adatgyűjtések korszaka volt, — a harmadik korszak pedig a mai, mely feldolgozza a nemzet számára a gyűjtött adatokat.

Az akadémia ülése. Október 5-én kettős ülés volt; először az összes osztályok, azután az első osztály ülése. Az összes ülésen, melyen b. Eötvös Loránd elnököt, több nevezetes tárgy került napirendre.

B. Eötvös Loránd megnyitó beszédében gr. Széchenyi István emlékeztetével foglalkozott. Szept. 21-én volt száz éve, hogy a nagy ember született. Az akadémia e napon koszorút helyezett a szobor talapzatára, a jövő évi nagygyűlés pedig Széchenyinek lesz szentelve. De ezzel még nem teszünk eleget. Sok testület évenként megüli Széchenyi emlékét. Illő, hogy az akadémia is ezt tegye, ünnepezze meg a születés évfordulóját, de ez az évenként visszatérő ünnep ne lapuljon el a dicsőítő beszédek öntözében, hanem beszéljünk azokról a haladásokról, melyeket Széchenyi kijelöl. Indítványt terjeszt tehát az akadémia elé, hogy szept. 21-ikén minden évben ünnepléses ülés tartassék, s az ülésnek feladata legyen a nemzetnek beszámolója arról, mit tettek az akadémia egyes osztályai irodalmi és szakszerűen tudományos munkálkodásukkal azon czélok előmozdítására, melyeket nagy alapítója tűzött ki az akadémia számára. Széchenyi-ünnep részletes tervezetét megállapításra az akadémia bizottságnak küldi ki.

Az akadémia egyhangulag elfogadta ezt az indítványt. A részletek megállapítását az elnökre és titkárra bízta.

Még egy másik indítványt is tett az elnök. Gróf Széchenyi életrajzának megírására pályadíj tűzessék ki. A jutalom kétszer forint. Beküldési határidő 1896 szept. 21. A jutalom csak abszolút becsú munkának adatik ki. Elfogadták — éljenzeve — ezt az indítványt is.

Az elnök megemlékezett még Haynald elhunytáról s azt az indítványt tette, hogy arcképe lefestesék a képes-terem számára. E fölött a nagygyűlés határozott.

Végül megemlékezett az elnök az akadémia három vétéranjáról, kiknek felszázados tagsági jubileumát most ülték meg.

Szily Kálmán főtitkár adta elő ezután a jelenteni valót. A gyász hírekkel kezdte: Ballagi Mór, Haan Lajos elhunytával. Petzvald József külső tag, a bécsi egyetem híres matematikai tanára is meghalt. Hazánk fia volt, a huszas években pestvárosi mérnök, majd egyetemi tanár. — A közoktatásügyi miniszter pedig öröndetes elhatározásról tudósította az akadémia. Ugyanis a meteorológia központi intézet igazgatója, Konkoly Thege Miklós ó-gyallai csillagvizsgáló intézetének műszereit felajánlta; egy csillagvizsgáló-intézet számára, a magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlésének választmánya is fölött a miniszterhez egy orsz. csillagvizsgáló szervezése ügyében. A miniszter kijelenti, hogy ily intézet fölállítására ő már régebben el volt határozva s pénzügyeink javulásáért várta. Most már az előkészítő munkálatokra szakférjakból bizottságot hív össze, kéri tehát, hogy abban az akadémia is képviseltesse magát. (A harmadik osztály fog ajánlani szaktudót.) Lotz Károly festőművésztünk a nagyterem díszítéséhez való katonjait bemutatván az illető bizottság előtt s ez meggyőződésén, hogy feladatát fényesen oldotta meg, fölkerete, lásson hozzá a festéshez. Semsey Andor szászker forintos alapítványának második részletét, 20.000 frtot is befizette. Thanhoffler Pál végrendeleti 4000 frtos hagyománya is befolyt a pénztárb.

Szeptember 30-ikán több akadémiai pályázat határideje járt le. A titkár részletesen felsorolta a címeket és jellegüket.

Ezzel véget ért az összes ülés és következett az első osztály ülése, melyen Hunfalvy Pál elnököt, a ki röviden üdvözlötte az osztály tagjait és eredményes munkálkodást kívánt.

Berzák Árpád székfoglaló értekezése következett a negyvenes évek magyar politikai vigyádkairól. A mint Kisfaludy Károly a «színpad szövegére lépett, már hazafias érzelmeket gyújtott vigyádkáiba. A politika vonatkozásokat azonban a cenzúra nem szerette és akadályozta. Így az írók inkább a családi élet körében maradtak. A negyvenes években sa-

badabb a szellem, a nemzetet nagy eszmék foglalkoztatják. Ez meglátás az irodalomban is, s ekkor tűnik föl, hogy mily szolgálatot tehet az író tolla a politikának. Obernyik «A fű és a por» drámája az első darab, mely a szabadabb eszméket határozottan fölfeleli, s az előszóltsági jog és a nemzeti előjogok ellen száll síkra. Szilgietti népszimionvei is demokráciai eszmékért harcolnak. Nagy Ignác már Széchenyi eszméit hirdeti az 1840-ben színre került «Egyesüljünk» vigyátkában. Szintén Nagy Ignác «Tisztújítás» vigyátká a bocsorons nemességesszerpelteti a megyei választásoknál. (1843.) Rövid idő múlva Vahot Imrétől «Még egy tisztújítás» vigyátek került színre. Vahot több hazafias irányú darabot írt már a negyvenes években is. Legnagyobb sikert az 1844-ben előadott «Országgyűlési szállás» vigyátká aratott. A negyvenes évek politikai vigyátkái között a legsikerültebb báró Eötvöstől «Eljen az egyenlőség». Az 1848—49-diki események hangulatát három vigyátek tükrözi vissza: Sziget Józseftől: «Egy márciusi táblalibról», Dobsa Lajostól: «Március 15-ike» és Obernyiktól: «Egy kivándorló a bécsi forradalomban.» Ezek már határozottan politikai tendenciájú vigyátek. A szabadságharc után a politika lezsurult a színpadról. Hosszu idő múlva Sziget «A falusiak»-ban ismét megpendíti a hazafiság hurjait. Azóta többen próbálkoztak meg politikai vigyátek írásával, legtöbb sikerrel Toldy István, «A jó hazafiak» és «Az új emberek» czimtelkekkel.

A székfoglalót érdeklődve hallgatták és meg is éljenztek.

Akadémiai pályaművek. Az akadémia által kitűzött pályadíjakra, melyek beküldési határideje szept. 30-ika volt, következő művek érkeztek:

Az elnök megemlékezett még Haynald elhunytáról s azt az indítványt tette, hogy arcképe lefestesék a képes-terem számára. E fölött a nagygyűlés határozott.

Végül megemlékezett az elnök az akadémia három vétéranjáról, kiknek felszázados tagsági jubileumát most ülték meg.

Szily Kálmán főtitkár adta elő ezután a jelenteni valót. A gyász hírekkel kezdte: Ballagi Mór, Haan Lajos elhunytával. Petzvald József külső tag, a bécsi egyetem híres matematikai tanára is meghalt. Hazánk fia volt, a huszas években pestvárosi mérnök, majd egyetemi tanár. — A közoktatásügyi miniszter pedig öröndetes elhatározásról tudósította az akadémia. Ugyanis a meteorológia központi intézet igazgatója, Konkoly Thege Miklós ó-gyallai csillagvizsgáló intézetének műszereit felajánlta; egy csillagvizsgáló-intézet számára, a magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlésének választmánya is fölött a miniszterhez egy orsz. csillagvizsgáló szervezése ügyében. A miniszter kijelenti, hogy ily intézet fölállítására ő már régebben el volt határozva s pénzügyeink javulásáért várta. Most már az előkészítő munkálatokra szakférjakból bizottságot hív össze, kéri tehát, hogy abban az akadémia is képviseltesse magát. (A harmadik osztály fog ajánlani szaktudót.) Lotz Károly festőművésztünk a nagyterem díszítéséhez való katonjait bemutatván az illető bizottság előtt s ez meggyőződésén, hogy feladatát fényesen oldotta meg, fölkerete, lásson hozzá a festéshez. Semsey Andor szászker forintos alapítványának második részletét, 20.000 frtos is befizette. Thanhoffler Pál végrendeleti 4000 frtos hagyománya is befolyt a pénztárb.

Szeptember 30-ikán több akadémiai pályázat határideje járt le. A titkár részletesen felsorolta a címeket és jellegüket.

Ezzel véget ért az összes ülés és következett az első osztály ülése, melyen Hunfalvy Pál elnököt, a ki röviden üdvözlötte az osztály tagjait és eredményes munkálkodást kívánt.

Berzák Árpád székfoglaló értekezése következett a negyvenes évek magyar politikai vigyádkairól. A mint Kisfaludy Károly a «színpad szövegére lépett, már hazafias érzelmeket gyújtott vigyátkáiba. A politika vonatkozásokat azonban a cenzúra nem szerette és akadályozta. Így az írók inkább a családi élet körében maradtak. A negyvenes években sa-

badabb a szellem, a nemzetet nagy eszmék foglalkoztatják. Ez meglátás az irodalomban is, s ekkor tűnik föl, hogy mily szolgálatot tehet az író tolla a politikának. Obernyik «A fű és a por» drámája az első darab, mely a szabadabb eszméket határozottan fölfeleli, s az előszóltsági jog és a nemzeti előjogok ellen száll síkra. Szilgietti népszimionvei is demokráciai eszmékért harcolnak. Nagy Ignác már Széchenyi eszméit hirdeti az 1840-ben színre került «Egyesüljünk» vigyátkában. Szintén Nagy Ignác «Tisztújítás» vigyátká a bocsorons nemességesszerpelteti a megyei választásoknál. (1843.) Rövid idő múlva Vahot Imrétől «Még egy tisztújítás» vigyátek került színre. Vahot több hazafias irányú darabot írt már a negyvenes években is. Legnagyobb sikert az 1844-ben előadott «Országgyűlési szállás» vigyátká aratott. A negyvenes évek politikai vigyátkái között a legsikerültebb báró Eötvöstől «Eljen az egyenlőség». Az 1848—49-diki események hangulatát három vigyátek tükrözi vissza: Sziget Józseftől: «Egy márciusi táblalibról», Dobsa Lajostól: «Március 15-ike» és Obernyiktól: «Egy kivándorló a bécsi forradalomban.» Ezek már határozottan politikai tendenciájú vigyátek. A szabadságharc után a politika lezsurult a színpadról. Hosszu idő múlva Sziget «A falusiak»-ban ismét megpendíti a hazafiság hurjait. Azóta többen próbálkoztak meg politikai vigyátek írásával, legtöbb sikerrel Toldy István, «A jó hazafiak» és «Az új emberek» czimtelkekkel.

A székfoglalót érdeklődve hallgatták és meg is éljenztek.

Akadémiai pályaművek. Az akadémia által kitűzött pályadíjakra, melyek beküldési határideje szept. 30-ika volt, következő művek érkeztek:

Az elnök megemlékezett még Haynald elhunytáról s azt az indítványt tette, hogy arcképe lefestesék a képes-terem számára. E fölött a nagygyűlés határozott.

Szily Kálmán főtitkár adta elő ezután a jelenteni valót. A gyász hírekkel kezdte: Ballagi Mór, Haan Lajos elhunytával. Petzvald József külső tag, a bécsi egyetem híres matematikai tanára is meghalt. Hazánk fia volt, a huszas években pestvárosi mérnök, majd egyetemi tanár. — A közoktatásügyi miniszter pedig öröndetes elhatározásról tudósította az akadémia. Ugyanis a meteorológia központi intézet igazgatója, Konkoly Thege Miklós ó-gyallai csillagvizsgáló intézetének műszereit felajánlta; egy csillagvizsgáló-intézet számára, a magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlésének választmánya is fölött a miniszterhez egy orsz. csillagvizsgáló szervezése ügyében. A miniszter kijelenti, hogy ily intézet fölállítására ő már régebben el volt határozva s pénzügyeink javulásáért várta. Most már az előkészítő munkálatokra szakférjakból bizottságot hív össze, kéri tehát, hogy abban az akadémia is képviseltesse magát. (A harmadik osztály fog ajánlani szaktudót.) Lotz Károly festőművésztünk a nagyterem díszítéséhez való katonjait bemutatván az illető bizottság előtt s ez meggyőződésén, hogy feladatát fényesen oldotta meg, fölkerete, lásson hozzá a festéshez. Semsey Andor szászker forintos alapítványának második részletét, 20.000 frtos is befizette. Thanhoffler Pál végrendeleti 4000 frtos hagyománya is befolyt a pénztárb.

Szeptember 30-ikán több akadémiai pályázat határideje járt le. A titkár részletesen felsorolta a címeket és jellegüket.

Ezzel véget ért az összes ülés és következett az első osztály ülése, melyen Hunfalvy Pál elnököt, a ki röviden üdvözlötte az osztály tagjait és eredményes munkálkodást kívánt.

Berzák Árpád székfoglaló értekezése következett a negyvenes évek magyar politikai vigyádkairól. A mint Kisfaludy Károly a «színpad szövegére lépett, már hazafias érzelmeket gyújtott vigyátkáiba. A politika vonatkozásokat azonban a cenzúra nem szerette és akadályozta. Így az írók inkább a családi élet körében maradtak. A negyvenes években sa-

badabb a szellem, a nemzetet nagy eszmék foglalkoztatják. Ez meglátás az irodalomban is, s ekkor tűnik föl, hogy mily szolgálatot tehet az író tolla a politikának. Obernyik «A fű és a por» drámája az első darab, mely a szabadabb eszméket határozottan fölfeleli, s az előszóltsági jog és a nemzeti előjogok ellen száll síkra. Szilgietti népszimionvei is demokráciai eszmékért harcolnak. Nagy Ignác már Széchenyi eszméit hirdeti az 1840-ben színre került «Egyesüljünk» vigyátkában. Szintén Nagy Ignác «Tisztújítás» vigyátká a bocsorons nemességesszerpelteti a megyei választásoknál. (1843.) Rövid idő múlva Vahot Imrétől «Még egy tisztújítás» vigyátek került színre. Vahot több hazafias irányú darabot írt már a negyvenes években is. Legnagyobb sikert az 1844-ben előadott «Országgyűlési szállás» vigyátká aratott. A negyvenes évek politikai vigyátkái között a legsikerültebb báró Eötvöstől «Eljen az egyenlőség». Az 1848—49-diki események hangulatát három vigyátek tükrözi vissza: Sziget Józseftől: «Egy márciusi táblalibról», Dobsa Lajostól: «Március 15-ike» és Obernyiktól: «Egy kivándorló a bécsi forradalomban.» Ezek már határozottan politikai tendenciájú vigyátek. A szabadságharc után a politika lezsurult a színpadról. Hosszu idő múlva Sziget «A falusiak»-ban ismét megpendíti a hazafiság hurjait. Azóta többen próbálkoztak meg politikai vigyátek írásával, legtöbb sikerrel Toldy István, «A jó hazafiak» és «Az új emberek» czimtelkekkel.

A székfoglalót érdeklődve hallgatták és meg is éljenztek.

Akadémiai pályaművek. Az akadémia által kitűzött pályadíjakra, melyek beküldési határideje szept. 30-ika volt, következő művek érkeztek:

Az elnök megemlékezett még Haynald elhunytáról s azt az indítványt tette, hogy arcképe lefestesék a képes-terem számára. E fölött a nagygyűlés határozott.

Végül megemlékezett az elnök az akadémia három vétéranjáról, kiknek felszázados tagsági jubileumát most ülték meg.

Irodalomtörténeti közlemények, szerkeszti Balagi Aladár, kiadja a tud. akadémia. Az év elején megindult új vállalatnak 3-ik füzetét küldött szét most, gazdag tartalommal.

Dr. László Béla fejezte «A Gesta Romanorum hatása a magyar műköltészetre» című dolgozatát, melyben kimutatja, hogy régibb írások mit és hogyan dolgoztak föl az elterjedt latin könyvből. Ezt Kóncz József cikke követi: «A wittenbergi akadémián a 16-ik században tanult magyar ifjak latin versei, mint forrás-művek és példék a Magyar Athenászhoz.» A maros-vásárhelyi ref. kollegiumban őrzik ezeket a verseket és jegyzeteket 1586-89 évből. A versek írói magukról, társaikról és másokról gyakran tesznek említést, úgy hogy ezek több adatokkal kiegészítik Bod Péter «Athenását». Kardos Albert a Gvadányi «Rontó Pál»-járól azt írja, hogy «pikárok-regény» vagyis kalandor regény, s olasz művek hatása látszik rajta, s hogy a «Peleskei nótárius» sem ment külföldi befolyásoktól. Dr. Váczy János cikke. «A Mondolat keletkezéséről» szól, s azt mutatja ki, hogy a «Mondolat eredetileg nem Kazinczy és követői ellen volt intézve, Szentgyörgyi debreczeni író kéziratban közölte Barczafalvi és társai kigunyolására; a kéziratot sokan lemásolták, és Somogyi Gedeon veszprémegegyei esküd fordította aztán Kazinczy ellen. Bayer József «A régi magyar színpad felszerelése történetéhez» ad közérdekű adatokat, a régi színpadokról. Dr. Garda Samu «Hol született b. Kemény Zsigmond» cím alatt az alvinczi régi anyakönyvből állapítja meg, hogy a jeles író és publicista 1814-ben Alvinczen született június hónapban. E közleményeket könyvbírálatok követik, majd levelek Kerkesz Abeltől, Kazinczytól, Szemere Miklóstól (ez utóbbi Petőfiről szól.) irodalomtörténeti adatokkal. E tartalom is mutatja, hogy az új folyóirat serényen buzgólkodik irodalmi kérdések tisztázásán és adatok gyűjtésén.

A Magyar Könyvszemle 15-ik évfolyamát befejező kettős füzet most jelent meg Csontos János szerkesztésében, mellékletül egy Korvin-kodex bekötési tábláját feltüntető, színes nyomású képet is közölve. A vállalat a régi magyar könyvekről, vagy a külföldi könyvtárakban levő magyar-avagy hazai vonatkozású iratokról és nyomtatványokról közöl szakszerű ismertetéseket.

Ráth György «Nyomatott szertartáskönyveinkről» értekezvén, összehasonlítást tesz azok közt a római rituále behozataláig kimutatva, hogy az egyházi szertartást több részletre nézve, különbözőnadták elő. Mással is így volt, s azért határozta el a tridenti zsinat oly rituále kidolgozását, mely az egész egyháza érvényes. A leirt régi szertartáskönyvek Ráth György birtokában vannak. Szilágyi Sándor az elhunyt jeles tudósról, Szabó Károlyról emlékezik meg, kinek «Régi magyar könyvtárhoz» Hellebrandt Árpád és Horváth Ignác szolgálatnak kiegészítő újabb adatokat. Horváth Ignác az olasz könyvtárak rendszabályait, a könyvtárnokok kiképzését, általában az olasz könyvtárak pragmatikáját ismerteti. Csontos János lengyelországi könyvtárúváltatairól, a három hét alatt átvándorolt varsói Krazinszky, az egyetemi és gróf Zamojszki-könyvtárak, a constochovai páloskolostor és a krakói hg. Czartoryski könyvtárak magyar vonatkozású könyveiről ad leírást. Ugyanó az antwerpeni bibliografiai kongresszusról számol be. Majláth Béla muzeumi könyvtár a könyvtár állapotáról és gyarapodásáról közöl jelentést. Ezt nagyobb könyvtárainkról szóló még több jelentés kíséri, továbbá könyvszemle ritkaságok leírása. Végül Horváth Ignác állítja össze sok gondnal és utinjárással az 1890-ben megjelent magyar és magyarországi könyvek jegyzékét, valamint a hazánkat érdeklő külföldi műveket.

Magyar orvosi archívum. Orvosi új folyóirat címe ez s egyetmünk három ismert tanára, dr. Bókai Árpád, dr. Klng Nándor és dr. Pertik Ottó szerkesztik, orvos-írók közreműködésével. A folyóirat a laboratoriumi és klinikai élet organuma lesz, s csak maradandó értékű buvárlati dolgozatokat fog közölni két havonként megjelenő füzetében. Nemcsak a hazai orvosokkal akarja e folyóirat a magyar buvárlat eredményeit megismertetni, hanem a külfölddel is, a mennyiben francia-német kiadásban szintén meg fog jelenni. A közoktatási miniszter anyagi támogatásban részesíti az új vállalatot.

A premontrei tanítórend névtára az 1891-92-iki évre, diszes kiállításban jelent meg Kassán. Egészen latin szövegű könyv, melyet Nátáfalussy Kornél, a kassai főgymnázium igazgatója szerkesztett. Kaczevinsky Viktor praelátus félszázados jubileuma alkalmából. A könyv élén is Kaczevinsky praelátus arcképe látható.

A francia eredetű rendről, mely II. István korában, 1130-ban jött hazánkra, bővebben szól a bevezetés, feltüntetvén e rend történetének főbb eseményeit. A kultúra egyik terjesztője volt mindig hazánknak a premontrei rend, s a nagyváradi, kassai, rozsnói főgymnázium most is a legelső közé tartozik. A rend minden tagja oktatással foglalkozik. Történelmünkben sokszor szerepel a jászóvári és leleszi prépostság, mely közhítelű okiratok elhelyezésére volt felhatalmazva. A könyv második fejezete a jászói prépostság történetét adja elő, s aztán ama 69 prépost névsora következik, a kik a monostort alapításától kezdve kormányozták. A harmadik szakaszban a konvent jelenleg élő tagjai vannak föl-

MOLNÁR GYÖRGY.

Marastoni József 1861-ki rajza.

sorolva, rövid életrajzi adataikkal együtt: a következő fejezetek pedig a jászói prépostsághoz tartozó leleszi és várad-hegyfői prépostságok mult és jelen viszonyait tárgyalják. Érdekesek a rend tanintézetéről, a jászóvári Institutum Theologicumról, a kassai kir. konviktusról, a kassai, nagyváradi és rozsnói főgymnáziumokról szóló fejezetek, melyekben olvasuk, hogy a rend három főgymnáziumában több mint 1200 tanuló nyert évenként oktatást és hogy az e századbeli rendtanárok közül 82-en irodalmilag is működtek. A rend jelenlegi személyzetének száma 98, közülök prépostpraelátus 1, áldozópap 71, egyszerű fogadalmas rendi növendék 15, újoncznövendék 11. A munkához több kép is van mellékelve. E képek Jászt, a rendi házat, Leleszt és Pece-Szentmártont ábrázolják.

Református khorálkönyv. Borsay Samu, a nagyenyedi ref. Bethlen-kollegium és az ottani tanítóképző zenetanára által orgonára szerkesztett erdélyi ref. khorálkönyvre, Baldi Károly kiadó előfizetését hirdet. A munka magában foglalja az összes egyházi dalokat, melyek az erdélyi ref. énekes könyvben foglaltaknak, orgona kísérettel; továbbá a Himnusz, Szózatot 50 elő- és utójátékot, melyek istentisztelet alatt könnyen játszhatók. Az egyházi dallamok olyképen vannak orgonára téve, hogy azok a kor kívánalmainak teljesen megfelelnek s mindamellét

könnyen játszhatók. A mű előfizetési ára 2 frt, bolti ára 3 frt lesz. A megrendelések november 20-ig küldendők a kiadó könyvkereskedéshez Nagy-Enyedre.

Kézikönyv. A nyilvános számadásra kötelezett egyletek és vállalatok adó, illeték és egyéb ügyeit tárgyzó kézikönyv jelent meg a Lampel-féle (Wodianer és fiai) könyvkereskedésben; írta Drahotzky Rezső, aradi pénzügyigazgató-helyettes. Ára 4 forint. A terjedelmes könyv eljéja az, hogy a nyilvános számadásra kötelezett egyletek és vállalatoknak, úgy az adókövetéssel foglalkozó pénzügyi tisztviselők s egyéb tényezőknek kalauzzal szolgáljon, mely adó, illeték, és egyéb idevágó ügyekben tájékozza és ügyeik ellátásánál irányadónul szolgáljon. A munka magában foglalja a nyilvános számadásra kötelezett egyletek és vállalatok adó-, illeték és egyéb törvények szövegén kívül az e tárgyra vonatkozó miniszteri rendeleteket, és a pénzügyi közigazgatási bíróságok idevágó elvi jelentőségű határozatait és döntvényeit teljes szerzőségi szövegben, és a gyakorlati példákat.

Naptárak. A naptárak már kezdenek jelentkezni. Elsőnek a praktikus hasznu Jó egészség naptára került ki a sajtó alól, dr. Faragó Gyula szerkesztésében, ki több népszerű orvosi könyvet írt, s e naptárban is az egészségügyi jó tanácsok nyújtását folytatja, oly alakban, melyek könnyen meg lehet érteni, s melyek szórakoztató olvasmányul is szolgálnak. Elbeszélések, versek, egyéb cikkek, mind arról szólanak, hogyan őrizzük meg egészségünket. Az országos közegészségügyi egyesület adta ki a naptárt, s ennek titkárnál (dr. Récezy Imre muzeum körút 9. sz. a.) lehet megrendelni. Egy példány ára 30 kr., de tömeges megrendeléseknél olcsóbb is. — A potestású árcsillós képes napár is megjelent már Kenessy Béla szerkesztésében, jól válogatott tartalommal, melyben Könyves Tóth Kálmán, Hörk József, Szóts Sándor elbeszéléseivel, Szabolcska Mihály s még többek költeményeivel találkozunk. Közi Sárkány Sámuel ev. püspök, Bachát Dániel budapesti evang. esperes, Kovácsy Sándor árvagy egyesületi alelnök, Soós Gábor néhai volt képviselő és Soós Sára arcképeit, kik prot. egyházi és iskolai célokra százezer frtot meghaladó alapítványt tettek Ára 30 kr.

Mihalovich Odón «Magyar király himnusz»-a, mely a király ő felsége nevenapján, mult vasárnap került előadásra az operaházban, most diszes kiállításban, (a Kunosi-féle első magyar hangjegymetsző-intézet és zenemű-nyomdában) megjelent a «Harmonia»-társulat kiadásában, mégpedig egyszerre zongorára két kézre, négy férfire, négy női vegyes és gyermekhangra egy füzetben, úgy hogy bárki megta lálhatja a kívánt berendezést egy és ugyanazon füzetben. Ezenkívül megjelent a «Királyhymusz» nagy zenekarra és katonazenekarra is. A himnusz szövegét is adja a füzet. Ára 1 frt.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A magyar nemzeti muzeum és az országos képtár ügyében kiküldött bizottság Berzeviczy Albert közoktatásügyi államtitkár elnöke alatt ülést tartott. Szóba jött, hogy millenium alkalmával illő volna a magyar nemzet történeti multját is méltóan képviselni. Szóba hozták ama tervet, hogy a muzeum, eredeti tervei szerint, külsőleg is kidíszítessék, s hogy az oszloporakal tervezett plasztikai művek, elkészíttessenek. Elhatározták, hogy az oszlopcarnokot freskókkal fogják díszíteni, s a nemzet nagyjainak mellszobrait helyezik el a csarnokban. Miután a muzeum helyiségei már eddig is teljesen szűkeknek bizonyultak, s hogy a Haynald-növénygyűjteményt sem állíthatják ki, a bizottsági tagok a mellett vannak, hogy új muzeum-épület emeltessék, melybe az állat-, növény- és ásványtár s az ethnologiai gyűjteményt fogják elhelyezni. A muzeum mostani épületében csak a régiségtár, a történelmi arcképcsarnok, a felláthatandó fegyver-muzeum, a második emeleten pedig a könyvtár marad. Erre nézve a bizottság egy albizottságot küldött ki, melynek feladata eme tervnek s különösen a költségvetésnek kidolgozása.

A történelmi társulat e hó elsei ülésén több folyóígyet intéztek el, Csontos János pedig felolvasta

Zsilinszky Mihálynak «Csongrádmegye főispánjairól» irt történeti ismertetését, melyet a hallgatóság tetszéssel fogadott és végül megéljenzte a felolvasót.

A heraldikai társaság okt. 8-iki ülésén Nagy Imre elnökele alatt ment végbe Fejérváthy László titkár bemutatta Poór Antal pozsonyi kanonok «László vajda és a Kean-nemzetség» című munkáját, melyben a szerző László erdélyi vajdának, a 14-dik század egyik leghatalmasabb kényurának családi lezármasztását kutatja. Arra az eredményre jutott, hogy a történelmünkben nagy szerepet játszó erdélyi vajda a Kean-nemzetségnek tagja volt, melynek ősi birtokai Baranyamegyében feküdtek. A tetszéssel fogadott felolvasás után a folyó ügyeket intézték el. Dr. Szideczky Lajos társulati jegyző, kolozsvári egyetemi tanár névezetűn ki, állásáról lemondott. A választmány végül az évi nagygyűlés napján dec. 10-két tűzte ki.

A kis cigány (Margitta).

A cigányprimás vacsorája.

Szövés (Gyergő-Szárhegy, Csik-megye).

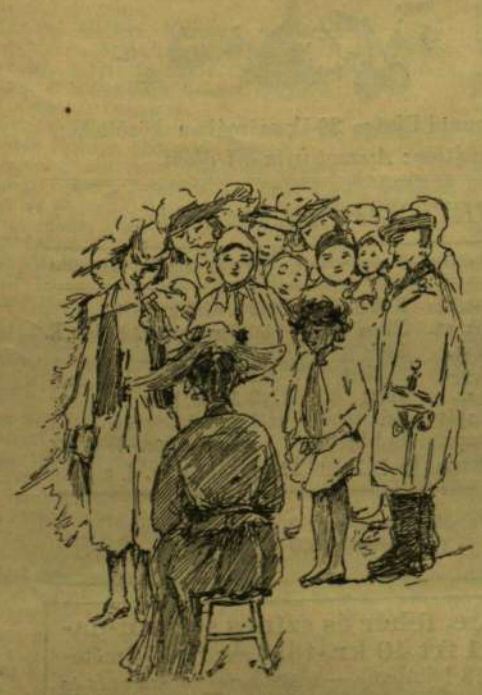

A legjobb csárdás táncos (Bodzás-Ujlak).

A kis széky (Bánffy-Hunyad).

ANGOL MŰVÉSNÖK MAGYARORSZÁGI RAJZAI. — Margaret Fletcher-től.

Vázlatkészítés nehézségekkel.

Paraszt lakodalom (Bodzás-Ujlak, Zemplén).

A vén gulyás (Velejte, Zemplén).

Kukoriczaevés (Titra-Füred).

ANGOL MŰVÉSNÖK MAGYARORSZÁGI RAJZAI. — Rose Le Quene-től.

Főlenk modell.

A falu szépe (Pusztafalu, Abauj-Tornai).

MI UJSÁG?

Az országos költségvetést a képviselőház okt. 7-iki ülésén mutatta be Wekerle pénzügyminiszter. A hadügyi költségek emelkedése következtében csak 12.995 frt fölöleg mutatkozik. A rendes kiadások 368 milliót tesznek, de van rendkívüli kiadás is; a bevételek 389 1/2 millióra vannak számítva, a mi 26 millióval több, mint az idei. A számítások realitására nézve idézte a miniszter, hogy az 1890-diki évről 28 millió pénztári fölöleg maradt. A költségvetésben jelentékenyen emelkedett minden egyes tárca, s a hivatalnokok fizetésének javítására egy millió forint vétetett föl. Ezúttal a miniszteriumokba közvetlenül beosztott tisztviselők részeseznek fizetés-omelésben. A többiekre fokozatosan kerül a sor.

Az embertani és régészeti társulat szept. 29-iki ülésén Pulszky Ferenc elnököt. Darnay Kalmántól Szendrey János olvasta föl Sümeg vidékének őskori agyagiparáról szóló értekezését, bemutatva az akkori agyagipar emlékeit. Az értekezésnek legérdekesebb része a Darnay által fölfedezett terra sigillata agyagbánya ismertetése. A terra sigillata edény azt a szerepet játszotta a római időben, a mit nálunk majolika edény. Végül bemutatta a galambosi bronzleletet. Még Szendrey János tett jelentést a zolyomi kirándulásról. A társulat köszönetet szavaz a zolyomi közönségnek szíves fogadásáért.

A Franklin-társulat irodalmi intézet és könyvnyomda részvénytársaság szept. 25-én délután tartotta meg rendes évi közgyűlését. Az előterjesztett gazgatósági jelentés szerint az évi összes nyereség 73.548 frt, melyből az alapszabályszerű levonások után 60.000 frtot, azaz részvényenkint 15 frtot (10 százalék) fizetnek ki osztalékkul a részvényesek-

nek. A könyvkiadó-üzlet költségei 135.421 frtra rugtak, eladott könyvekért pedig befolyt 187.117 frt. A könyvnyomda üzleti forgalma 412.754 frtot tett ki. Az igazgatóság az orsz. középiskolai tanáregyesület segítő- és nyugdíjalapjára 500 forintot indítványoz megszavaztatni. Kegyelettel emlékezik meg a jelentés a társulat elhunyt igazgatósági tagjáról, Ballagi Mórról, a ki 18 éven át volt igazgatója a társulatnak. A felügyelő bizottság jelentését is felolvasták, mire a közgyűlés elfogadta az igazgatóság indítványait s a fölmentvényeket megadta. Ezután megválasztották az igazgatóságba: Frank Antal, Gyulai Pált, Heinrich Gusztávot és Jurányi Vilmost, a felügyelő bizottságba: Fabinyi Gyulát, Glatz Henriket és Trebitsch Ignácot. Az irodalmi tanács tagjai lettek: Arany László, Kautz Gyula, Könyi Manó, Nagy Miklós és Takács Lajos.

A színművészetekre az 1892-iki költségvetésben 392.050 frt van előirányozva; az operára 215 ezer frt, kölcsönösnek törlesztésére 19.750 frt; a nemzeti színházra 53.000, kölcsöntörlesztésre 38.000 frt, nyugdíj intézetére 14.000 frt; a kolozsvári nemzeti színháznak 20.000 frt; a budapesti nemzeti színház alapok jövedelméből a színház segélyezésére 27.300 frt; magyar színész egyesületnek 5000 frt.

Munkácsy Mihály szívesen látott vendége minden kórnek, a hol csak megjelenik. Sok látogatást tesz, s őt is sokan keresik föl.

A művész ezúttal azért jött haza, hogy tanulmányokat tegyen a honfoglalást feltüntető nagy festményéhez, népviseleti vázlatokat készítsen, tipikus alakokat keresen s fegyvereket és egyéb régiségeket tanulmányozzon. Ezek esetleg annynyi időt vehetnek igénybe, hogy a mester talán egy hónapnál tovább marad itt. A Jászágba és a Kunságba is elutazik egyes magyar típusok tanulmányozására véget s ez utjára magával visz egy fiatal

Képes árjegyzék ingyen és bérten.

Sternberg & Co. Testv.
Hangszer-Építők
Budapest, Kerepesi-út 36

Harmonikák, klonn, árjegyzék!

ARADI VÉRTANÚK
ALBUMA
Szerkesztette: **VARGA OTTÓ.**
224 negyedréti lapos díszmű. 4510

Szövegért írták: Bólik G., Degré A., Irányi D., Lukácsy M., Vadnay K., Vendrei (Aschermann) és más egykorúak; továbbá: Oncha Gy., Márki S., Szana T., Várdi és mások. A szöveget ZIOHY M. és más művészek 40-nél több eredeti rajza díszíti és több vértanú-levél autogramm.

Ara bérn. küldéssel: kötve 4 frt.; vellenn díszk. 6 frt 50 kr.
Rendelhető szerkesztőnél: Budapest II. ker. főgymnasiumban.

A «Franklin-Társulat kiadásában Budapestben megjelent és minden könyvtárban kapható:

SZEDER-INDÁK
ELBESZÉLÉSEK.
Irtta
BAKSAY SÁNDOR.

Ara füzve 2 frt. — Díszkötésben 2 frt 50 kr.

Tartalom:
Jáhel. — Babet. — Három kereszt. I. A fehér kereszt. II. A fekete kereszt. III. Házaló kereszt. — Recipe.

BUTOR
RÉSZLETRE.

Butorokat, szőnyegeket, függönyöket kaphatnak olcsó áron minden állású szolid évi lakók, mint hivatalnokok, lelkészek, tiszték, kereskedők

Budapest, IV., magyar-utca 1. sz. I. emelet
d. e. 8—12 és d. u. 2—6-ig. 4500

MAGYARHON ELSŐ LEGNAGYOBB ÉS LEGJOBB HIRNEVŰ ÓRAÜZLETE.

Alapított 1847.

Brausweller János
Szegeден. Co. és hár. kizárólagosan
szab. Chronometer- és műtész. vállalatja
a remontoir inga-óráknak.
216. sz.

ÓRAK, ÉKSZEREK 10-ÉVI JÓTÁLLÁSSAL
RÉSZLETFIZETÉSRE

Képes árjegyzék bérmentve. Javítások pontosan, szakszerűen.

PARIS
GRANDS MAGASINS DU
Printemps
NOUVEAUTÉS
Ingyen és Bérmentve
küldjük a legújabb divatot tartalmazó nagy illusztrált Catalogust a téli évadra. Megkeresések czimzandók:

JULES JALUZOT & Co
PARIS

Ugyancsak bérmentve küldetnek a Printemps oriasí raktárán levő szövetek mintái, árat és fajt lehetleg meghatározni kérünk.

Expedíció Magyarország részére portómentesen 25 franktól kezdve.
Vámmentes küldemények feltételei a Catalogusban. Továbbító-és vámkezelési házuk: Salzburgban, Mozartplatz, 4.
Levelezés Magyar nyelven.

Legjobb és Leghírnevebb
Pipere Hólgypor

La VELOUTINE
Különleges Rizspor
BISMUTTAL VELOYTVE
CH. FAY, ILLÁTSZERÉSZ,
PARIS — 9, rue de la Paix, 9 — PARIS.

Puritas különleges szájszappan.

A régóta hírneves, egyetlen és már 1862-ben a londoni világtállításon kiütetett, legvonzóbb és leghatasosabb szer a száj és fogak ápolására. A «Puritas» teljesen olja a fogak tisztátalanágát, anélkül, hogy azokat megsértené, gátolja a fogak romlását s a szájban a rossz szag képződését. **Med. dr. Faber C. M.**, Ó fensége, boldogult Miksa császár, udvari orvosától. — 1 szelence 1 frt. Szétküldési raktár: Bécs, I. Bauernmarkt 3, s a bel- és külföld minden gyógyszer-tárában és illatszere-kereskedésében. 4512

RÉTHY JÁNOS
mérnök, nemzetközi
szabadalmi irodája,
BUDAPESTEN,
Erzsébet-körút 14. sz.
eszközi
új találmányok szabadalmazás-
át és a szabadalmak meghosz-
sabbitsát bármely államban.
Elvállalja a találmányok ér-
tékelését és védelmét. Min-
dennemű felvilágosítással szolgál
szabadalmi ügyekben. — **Véd-
jegyeket** beajátromoztat min-
den államban.

Spéciallaboratorium
für Schönheitspflege
der Salzfatoropfehe
Nassie bei Luzk

Szelvényszám 435.
Ezen szelvény beküldése után,
ingyen küldjük a **Toilette-
títkok** című füzetet, mely-
nek ára különben 25 kr.

Hölgyek figyelmébe!
A legújabb és legkínőbb a Dr. Haebon-fele arctisztító kenés és bőrszépítő-szappan, ára nagy tégely 60 kr., kicsi 35 kr., szappan 35 kr. Dr. Haebon-fele poudre (hólgypor) fehér, rózsaszínű és rachel, ára 1 frt. Kapható Budapestben, Török József gyógyszer-tárában és az ország minden jobbírú gyógyszer-tárában.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapestben megjelent és minden könyvtárban kapható:

SEGITS MAGADON ÉS ISTEN IS MEGSEGIT
A ROCHDALEI BECSÜLETES TAKÁCSOK TÖRTÉNETE ÉS SIKEREI
G. J. HOLYOAKE MŰVE UTÁN
ÁTDOLGOZTA
BERNÁT ISTVÁN.
Ara füzve 30 kr. — Postán bérmentve megküldve 35 krajczár.

1891. okt. 178. sz. 1891. okt.

BUDAPESTI SZEMLE
a M. Tud. Akadémia megbízásából szerkeszti
GYULAI PÁL.
TARTALOM:
A török nép művelődési és állami jövője. — Vámbéry Ármintól.
Az aranyluta behozatala Németországon. (III.) — Pisz-tóry Mórtól.
Egy francia követség keleten. (1728—1741). (II.) — Huszár Imrétől.
Jenatsch György. Regény. (III.) Meyer F. K. után, német-ből. — S. M.
Költemények: Enyhület. — Gyulai Páltól. — Még egy esőket. — Burns után, angolból. — Lévy Józseftől.
Megyei monographiák. — Kőrösi Józseftől.
Az orosz-francia viszonyok története. — S. I. A.
Értesítő: Lorenz O.: Leopold von Ranke. fb. — Történeti, nép- és földrajzi könyvtár. — Szamoto Istvántól. — Schu-macher H.: Aus dem modernen Ungarn. — sb. — Imre S.: A magyar nyelv és nyelvtudomány rövid története. — Singer M.: Zsidó világ. — br.

Megjelen évenként 12-szer 10 ívnyi havi füzetekben. Előfizetési ára bérmentes küldéssel egész évre 12 frt, félévre 6 frt.

Franklin-Társulat
magyar irodalmi intézet és könyvnyomda Budapestben.

Nem lesz szeplője, bőrtakája és pör-senése, ha szorgalmasan használja a **Arctisztítót**. . . . 35 kr.
Dr Spitzer-féle Mosdóvizet 40 kr.
Salvator-szappant . 40 kr.
Lyoni rizslistet 50—80 kr.

Kézpasztáinktól (60 kr.) 3 nap alatt minden kéz **gyengéd és fehér** lesz, csak nem szabad hamisítványokat elfogadni.

Figyeljen a teljes czimre!!
különben az arcz el van rontva.

Gyár és szétküldési raktár: 4493
Salvator-gyógyszertár Nasieban, Eszék mellett.
Ismételárusítóknak a legmagasabb engedély.
Raktár Budapestben **Török József** gyógyszer. Király-utca 12., Továbbá kapható: **Edernél**, városbírártár és **Detsinyi Károly** gyógyszerkeresked., fűrdő-utca 10.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapestben megjelent és minden könyv-kereskedésben kapható:

SZEMEREI SZEMERE PÁL MUNKÁI.
SZÜLETÉSE SZÁZADOS EMLÉKÜNNEPÉNEK ALKALMÁBÓL

KÖZREBECÁTJA SZERKESZTI
A KISFALUDY-TÁRSASÁG. SZVORENYI JOZSEF.

A három kötet ára 6 frt. — A három kötet csak együtt kapható.

42. SZÁM. 1891. BUDAPEST, OKTÓBER 18. XXXVIII. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG egész évre 12 frt, POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt fél évre — 6 *
Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG egész évre 8 frt, félévre — 4 *
Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK egész évre 6 frt, félévre — 3 *
Külföldi előfizetőkhez a postalgó megjelöléssel a postai díjat is csatolandó.

RÉVÉSZ BÁLINT.
1816—1891.

**A TISZÁNTÚLI EVANG. REFORMÁTUS EGYZHÁZKERÜ-
LETNEK DEBRECZENBEN SZÉKELŐ NAGY NEVŰ
PÜSPÖKE, A KITÜNŐ EGYZHÁZNAGY, SZÓNOK ÉS
EGYZHÁZI ÍRÓ, RÉVÉSZ BÁLINT, NINCS TÖBBÉ. E HÓ
8-ÁN AZ ÚRBAN ELSZENDERÜLT.**

Negyvenedik püspöke volt a csaknem kilencszázézer lelket számláló egyházkerületnek, melynek élén a püspöki széken egyházi és közművelődési életünkben annyi nagy érdemű, országosan tisztelt név viselőjét találjuk, minő egy Melius Péter, egy Hodászi Lukács, Melotai Nyilas István, Zoványi György, Sinay Miklós, Hunyadi Ferenc, Budai Ézsaiás, Szoboszlai Pap István, Balogh Péter s mások.

A most elhunyt püspök neve méltó helyet foglal a fényes nevek sorában. Ha volt valaki, kire ráillhetek egyik magyar református egyházi kánon eme szavai: «eo loco dignus» — méltó arra a helyre, bizonyára Révész Bálint volt az.

Révész Bálint 1816 jan. 16-án, Debreczenben született. Egyszerű iparos szüleitől nem örökölt fényes nevet, maga tette nevének fényességét a legszelebb körben ismertté. Elemi iskoláit szülővárosában kezdte meg, s szülei látvány gyermeköknek mohó tudnivalókat és tanulási szorgalmát, elhatározta magokat magasabb ki-képeztetésére, elvégeztetvén vele a gimnázium után a bölcsészeti, jogi és theologiai tanfolya-mokat is. A derült arczú, meleg kedélyű, élén-ken villogó szemű szép ifjú mindig első volt osztályában, s különösen szónoki tehetségével, ezüst csengésű hangjával korán kivált tanulótlársai közül. Elvégeztvén hittani tanulmányait, a hogy az a debreczeni főiskolában ma is szokásos, es-kiűt-felügyelő lett, majd egyes gimnáziumi osz-tályok vezetése bízott rá, s azután a contra-scribai tisztségre emelte őt föl a tanári kar bi-zalma. Már ekkor oly nagy hire volt a vidéken a debreczeni főiskola ez ifjú szónokának, hogy a szatmármegyei mátészalkai egyház meghívta rendes lelkészül. De ő a megtisztelő bizalmat nem fogadta el, mert ki, a külföldre vágyott, hogy ismereteit öregbítse s magának jövődő pályájára szélesebb látkört teremthessen. E vég-ből bevárta a debreczeni főiskolai szeniorságot, mely az idők folyamán annyi száz és száz, sze-gény anyagi körülmények közt élt debreczeni ifjura nézve tette már lehetővé a külföldi egye-temek fölkeresését. Alig végezte be szeniori hi-vatalát, 1842-ben a tiszántúli egyházkerület

közgyűlése megválasztotta a debreczeni főiskola theologiai akadémiáján épen akkor föllállított gyakorlati lelkészeti tanszékre, melynek főtárgya az egyházi szónoklásra képezés levén, erre Révész Bálintnál alkalmasabb egyént választani alig lehetett. A megválasztott ifjú tanár aztán, egyházkerülete engedelmével, csakugyan kiment a külföldi egyetemekre, s Berlinben, Bazelben, Halléban, Göttingában, Giessenben, Heidelbergban és Lipcsében két évet töltött, nagy szorgalommal képezvén magát elfoglalandó tanszéke tárgyaira, s meleg érdeklődéssel tanulmányoz-ván a külföldi egyházi életnek kiválóbb jelensé-

geit. 1844 november 5-én foglalta el a debreczeni főiskolában hittanári székét, fejtegetvén székfoglalás beszédében «A vallás és theologia körüli általános nézetek»-et, a mely értékesesé-ből már előtűnt nemcsak az egyháza hitelveihez ragaszkodó hittudós, hanem egyszersmind az a fenkölt író is, ki később ezerek és tízezerek lel-két emelte Istenhez felülmulhatatlanul szép imádságaival.

Székfoglalásától számítva 11 évig ült theolo-giai tanári katedráján, elbűvölve hallgatóit előadásainak lángoló tüze, tanításának különö-sen a külső szónoki gyakorlatra képző ereje ál-

RÉVÉSZ BÁLINT.